

Jaarverslag verantwoord beleggen 2018

Het is van groot belang en het werkt.

NN investment
partners

Voorwoord

Het doet me veel plezier dat ik dit voorwoord mag schrijven voor het jaarverslag over verantwoord beleggen van NN Investment Partners. Ruim twintig jaar geleden zijn we begonnen met de integratie van milieu-, maatschappelijke en (bestuurlijke (environmental, social en governance)-criteria in onze beleggingsprocessen en hebben we de eerste duurzame producten op de markt gebracht. In deze rapportage brengen we onze aanpak van verantwoord beleggen onder de aandacht en laten we zien hoe we onze klanten helpen bij het realiseren van hun financiële en duurzame doelstellingen.

Ik ben trots op de vooruitgang die we in 2018 hebben geboekt. We zijn met veel bedrijven het gesprek aangegaan op een groot aantal terreinen, en in sommige gevallen vervullen we zelfs een leidende rol, zoals in de palmolie-industrie. We hebben eigen ESG-scores ontwikkeld die we toepassen in onze beleggingsprocessen, en hoewel we sterk voorstander zijn van inclusie, durven we ook moeilijke keuzes te maken. Zo hebben we in de loop van 2018 tabak uitgesloten van onze beleggingen en investeringen in bedrijven die te maken hebben met oliezanen ingeperkt. Het belangrijkste is misschien wel dat we op het gebied van verantwoord beleggen voor veel van onze klanten wereldwijd een betrouwbare partner zijn, die zich bezighoudt met strategische discussies en het uitvoeren van complexe vraagstukken.

We hebben veel om naar uit te kijken in 2019. Wij zijn een samenwerking met het Yale Initiative on Sustainable Finance (YISF) aangegaan in de vorm van een wetenschappelijke onderzoekslijn: 'Delivering value to investors from sustainability'. Daarnaast zullen we onze productreeksen op het gebied van duurzaamheid en impact verder uitbreiden. Om te voldoen aan de toenemende behoeften van klanten, zullen we ook de manier van rapporteren over onze competenties op het gebied van verantwoord beleggen verbeteren en uitbreiden.

De overgang naar een duurzamere wereld is een complexe taak die we niet alleen aankunnen. Samenwerking is voor ons dan ook van cruciaal belang. We werken samen met klanten en andere beleggers en bundelen onze krachten met toonaangevende internationale organisaties om de best mogelijke ESG-informatie te verkrijgen. Als gevolg daarvan ontwikkelen we sterke beleggingsproducten en hebben we een positievere duurzame impact op de samenleving als geheel. Het gaat erom wat we samen kunnen bereiken.

Wij hopen dat u het interessant vindt om te lezen hoe NN Investment Partners beleggers kan helpen bij het creëren van een betere wereld en tegelijkertijd klanten kan ondersteunen bij het realiseren van hun duurzame en financiële doelstellingen.

Satish Bapat

CEO NN Investment Partners

Inhoudsopgave

1	Mijlpalen 2018	4
2	Over NN Investment Partners	6
		
3	Rentmeesterschap en goed bedrijfsbestuur	8
4	Onze aanpak van verantwoord beleggen	10
5	ESG-integratie	12
		
6	Engagement voor verandering	14
7	Engagementactiviteiten	18
	Goed bedrijfsbestuur	20
	Tabak	22
	Oliezand	24
	Palmolie	26
	Levensmiddelen en voeding	29
	Olie en gas	32
	Klimaatbestendigheid	35
	Technologie	38
8	Verbeterd rendement	40
9	Samenwerking	42
10	Beleggingsstrategieën	48
11	Klantperspectieven in 2018	54
		

Mijlpalen 2018

Resultaten verantwoord beleggen NN IP

In 2018 kregen we opnieuw een **A+**, de hoogste score van de **Principles for Responsible Investment (PRI)**. Dit onderstreept nogmaals onze uitstekende prestaties op het gebied van strategie en governance bij verantwoord beleggen.

A+

Ons beheerd vermogen in duurzame en impactfondsen en mandaten is toegenomen met **53%** in **2018** tot **16,5 miljard euro**.

We hebben aanzienlijke vooruitgang geboekt op het gebied van **palmolie** en zijn met een aantal grote plantagebedrijven in gesprek gegaan. Op succesvolle wijze stimuleren wij deze bedrijven om een duurzamer beleid na te streven. In 2019 worden we lid van de Roundtable on Sustainable Palm Oil (RSPO) om zo onze betrokkenheid bij deze sector nog verder te vergroten.

Om onze ESG-analyse verder te kunnen verbeteren, hebben we een eigen **methodiek ontwikkeld voor het vergelijken van het beleid** van small-cap bedrijven, omdat hiervoor vaak minder verslagen en gegevens beschikbaar zijn.

We hebben een nieuwe en uitgebreide **ESG-scoremethodiek** opgenomen voor onze Centraal- en Oost-Europese activiteiten (CEE), een regio waar de ESG-informatie weinig transparant is. Deze methodiek hebben we toegepast op CEE-gerelateerde strategieën om zo krediet- en aandelenrisico's in kaart te brengen.

Op basis van de onderzoeksresultaten die zijn voortgevloeid uit onze samenwerking met het European Centre for Corporate Engagement (ECCE), hebben we een start gemaakt met het screenen van aandelen op een positief **ESG-momentum**.

Samen met NN Group hebben we in 2018 **tabak** en **oliezanden** aan onze uitsluitingslijst toegevoegd.

NN IP en FMO Investment Management hebben in het tweede kwartaal van 2018 de **FMO Emerging Markets Loans-strategie** gelanceerd. Dankzij de sterke Nederlandse en internationale institutionele vraag is daarmee 250 miljoen dollar opgehaald.

FMO

We hebben ons aangesloten bij het initiatief **Climate Action 100+**. Dit is een vijfjarig beleggersinitiatief om in gesprek te gaan met de grootste uitstoters van broeikasgassen en zo deze terug te dringen, en de klimaatgerelateerde financiële rapportage en het beleid rond klimaatverandering te verbeteren. NN IP leidt de gesprekken met twee toonaangevende bedrijven in de Europese chemiesector.

We hebben de **2018 Global Investor Statement to Governments on Climate Change** ondertekend. Deze verklaring is wereldwijd door 415 investeerders onderschreven, die verantwoordelijk zijn voor 32.000 miljard dollar aan activa.

We hebben ons aangesloten bij het **FAIRR-initiatief** (Fair Animal Investment Risk & Return). Dit beleggers-netwerk richt zich op de risico's en kansen van de intensieve veehouderij voor milieu en samenleving. Er wordt aangestuurd op gesprekken met internationale voedingsmiddelenbedrijven om de resultaten op ESG-kwesties te verbeteren.

In 2018 hebben we het **Platform Living Wage Financials (PLWF)** mede opgericht. De leden van het PLWF zijn financiële instellingen die samenwerken om de bedrijven waarin wordt belegd te stimuleren, ondersteunen, beoordelen en controleren op hun toezegging om een leefbaar loon te betalen aan de werknemers in hun toeleveringsketens. We richten onze inspanningen op het vergroten van de betrokkenheid bij de voedingsmiddelen- en agro-industrie.

We hebben een **fonds voor duurzame infrastructuurleningen** ontwikkeld, waarbij we gebruik hebben gemaakt van ons alternatieve leningenplatform, onze strategie voor infrastructuurleningen en ons team.

Over NN Investment Partners

Mensen helpen bij het realiseren van hun financiële en duurzame doelstellingen

Onze moedermaatschappij NN Group is een financiële dienstverlener met hoofdkantoor in Den Haag. De onderneming heeft wereldwijd 14.000 mensen in dienst en is actief in achttien landen, met een sterke aanwezigheid in Europa en Japan.

NN Group omvat Nationale-Nederlanden, NN, Delta Lloyd, NN Investment Partners, ABN AMRO Verzekeringen, Movir, AZL, BeFrank en OHRA. De oorsprong van NN Group, voorheen onderdeel van ING Group, ligt in Nederland en haar rijke geschiedenis strekt zich uit over een periode van ruim 170 jaar. Op 2 juli 2014 is NN Group als zelfstandige onderneming genoteerd aan Euronext Amsterdam.

'Wij helpen mensen hun financiële toekomst veilig te stellen'

NN Group helpt mensen hun financiële toekomst veilig te stellen en biedt producten en diensten op het gebied van pensioenen, verzekeringen, beleggingen en bankactiviteiten. We streven naar langdurige waardecreatie voor alle belanghebbenden. Zo willen we een positieve kracht zijn in het leven van mensen en op een verantwoorde manier omgaan met het vermogen dat onze klanten aan ons toevertrouwen.

'You Matter'

NN Group wil gezien worden als een 'You matter'-organisatie: een mensgerichte en toegankelijke financiële dienstverlener. 'You matter' is niet zomaar een slogan. Het is bepalend voor wat we bij NN doen: het positief beïnvloeden van elke afdeling, medewerker en interactie met onze klanten.

'Care, clear, commit'

Bij NN Group gaan we uit van drie kernwaarden: care, clear, commit.

- **Care:** wij stellen mensen in staat om elkaar en de wereld waarin we leven te respecteren.
- **Clear:** wij communiceren op proactieve en eerlijke wijze. We zijn toegankelijk en transparant.
- **Commit:** onze handelwijze is integer en gericht op de toekomst.

Care

Clear

Commit

NN Investment Partners is de onafhankelijke vermogensbeheerder van NN Group. Wij zijn een actieve vermogensbeheerder met een internationale visie en een bewezen staat van dienst. Per 31 december 2018 beheren wij 246 miljard euro (281 miljard dollar) aan vermogen voor instellingen en particulieren wereldwijd, hebben we meer dan 1.000 medewerkers in dienst en zijn we actief in vijftien landen in Europa, Noord-Amerika, Latijns-Amerika, Azië en het Midden-Oosten. Dankzij onze grote reikwijdte en lokale aanwezigheid kunnen we onze klanten wereldwijd hoogwaardige en betrouwbare diensten en producten op het gebied van beleggingsbeheer aanbieden, die zijn afgestemd op de lokale gewoonten en behoeften. Wij staan bekend om onze grote expertise in vastrentende waarden, alternatieve leningen, multi-asset, hoog dividend en duurzame beleggingsmogelijkheden.

NN Investment Partners is er trots op deel uit te maken van NN Group

Samenwerken vinden wij belangrijk

Onze klanten staan voorop, bij alles wat we doen. Om hun financiële doelstellingen te bereiken, werken wij nauw samen met particulieren, pensioenfondsen, verzekeraars, privébankiers, onafhankelijke financiële adviseurs en banken. Onze klanten rekenen op de beste service. We zijn ervan overtuigd dit te kunnen bieden door voortdurend in gesprek te blijven, een echte partner te zijn en hun uitdagingen tot de onze te maken.

Wij helpen onze klanten hun doelstellingen op het gebied van verantwoord beleggen te realiseren

Verantwoord beleggen is belangrijk en het werkt. Wat ons betreft is dit de beste manier om het risicogecorrigeerd rendement te verhogen en tegelijkertijd een bijdrage te leveren aan de samenleving als geheel. Wij denken dat bedrijven die een duurzame bedrijfsvoering hebben en hoge eisen stellen aan hun bestuur, de succesverhalen van de toekomst worden. Voor de meeste van onze strategieën zijn de milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke (ESG)-factoren geïntegreerd in het beleggingsproces, zodat we onze klanten kunnen helpen bij het realiseren van hun financiële en duurzame doelstellingen.

Verandering biedt kansen

Marktomstandigheden die voortdurend veranderen, klantbehoeften die verschuiven en steeds strenger wordende regelgevingen bieden mogelijkheden om waarde toe te voegen. Om te kunnen inspelen op de wisselende investeringsbehoeften van onze klanten, moedigen wij nieuwe ideeën en innovatie van harte aan.

Rentmeesterschap en goed bedrijfsbestuur

Solide beleid waarmee we onze fiduciaire plicht vervullen

Als vermogensbeheerder hebben wij de fiduciaire plicht om verantwoordelijk te handelen namens onze eindbegunstigde. De structurele integratie van milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke (ESG)-factoren in het beleggingsproces vormt de basis van onze aanpak. Hierdoor kunnen we beter gefundeerde beslissingen nemen die de risicogecorrigeerde rendementen op lange termijn optimaliseren en een positieve impact hebben op de samenleving als geheel.

We hebben regelmatig overleg met het management (inclusief directieleden) van de bedrijven waarin wij beleggen. Hierdoor krijgen we meer inzicht in de bestuurlijke- en toezichtstructuur van een onderneming en kunnen we tegelijkertijd kwesties met betrekking tot ESG aankaarten. Door van onze rechten als aandeelhouder gebruik te maken, dragen we bij aan een optimaal rendement voor onze klanten. We maken dus altijd effectief gebruik van onze stemrechten door aandeelhoudersvergaderingen fysiek bij te wonen, of door het stemmen bij volmacht. Wij gaan op een gestructureerde manier om met onze ESG-activiteiten en -benadering. Zo zorgen wij ervoor dat de juiste voorstellen worden gedeeld, de juiste mensen bij de besluitvorming worden betrokken en de besluiten vervolgens op efficiënte wijze worden geïmplementeerd. Daarnaast streven we er voortdurend naar om deze inspanningen te verbeteren. Bij NN IP zorgt de directie voor de strategische aansturing en ziet deze toe op de implementatie van het raamwerk voor

verantwoord beleggen in de beleggingsprocessen. Om dit te kunnen doen, ontvangt de directie informatie en aanbevelingen van een aantal bronnen.

Verantwoord Beleggen-team

Om de beleggingsteams te ondersteunen bij de integratie van ESG in het beleggingsproces en de ontwikkeling van verantwoord beleggen en engagement een extra zetje te geven, beschikt NN IP over een speciaal Verantwoord Beleggen-team. Het bestaat uit specialisten op het gebied van ESG-integratie en goed bedrijfsbestuur en analisten. Het team geeft richting aan onze ambities en inzet om aantrekkelijke rendementen op een verantwoorde manier te behalen en rapporteert rechtstreeks aan de Chief Investment Officer (CIO) van NN Investment Partners. Om een voortdurende ESG-integratie op strategisch niveau te waarborgen, beschikken we naast dit gespecialiseerde team over een hoofd Verantwoord Beleggen voor zowel het vastrentende als het aandelendomein.

Adviesraad Controverse & Engagement

Deze raad speelt een belangrijke rol bij het beoordelen van controverses en het geven van aanbevelingen aan de ESG-commissie over de te nemen stappen (engagement en/of uitsluiting). De raad heeft een adviserende rol en komt maandelijks bijeen om de engagementactiviteiten en de actuele stand van zaken te bespreken. Ook worden hier de vervolgstappen bepaald die nodig zijn om de engagementdoelstellingen op individueel bedrijfsniveau te behalen. De adviesraad Controverse & Engagement wordt voorgezeten door het Verantwoord Beleggen-team en bestaat uit zowel portefeuillebeheerders en analisten van NN IP als vertegenwoordigers van het beleggingskantoor (Investment Office) en de afdeling Corporate Citizenship van NN Group. De raad geeft aanbevelingen aan het ESG-comité. Onze engagementactiviteiten worden vastgelegd in een database. Ons beleggingsuniversum wordt ook elk kwartaal gescreend op ondernemingen die de door NN vastgestelde criteria voor verantwoord beleggen niet naleven, of risico lopen hierop (zie tekstvak). De bedrijven die structureel worden gevolgd in verband met het potentieel niet naleven van de criteria zijn gebaseerd op het beleggingsuniversum van NN Group en NN IP.

ESG-comité

Het ESG-comité wordt voorgezeten door de CIO van NN IP en bestaat uit leden van het Verantwoord Beleggen-team, hoofden van de beleggingsafdelingen van NN IP alsmede de CIO van NN Group en vertegenwoordigers van de afdeling Corporate Citizenship. Het comité komt ieder kwartaal bijeen en adviseert het bestuur omtrent het kader voor verantwoord beleggen van NN IP en ziet toe op de implementatie ervan. De doelstellingen van het comité zijn het adviseren van de raad van bestuur over de positionering van NN Investment Partners in initiatieven op het gebied van verantwoord beleggen, het faciliteren van de beoordeling van PRI-bedrijven en het geven van aanbevelingen ten aanzien van het beleid en de uitsluitingslijsten voor de gehele NN Group. Het ESG-comité beoordeelt of er sprake is van niet-naleven van de door NN vastgestelde criteria voor verantwoord beleggen. Deze criteria kunnen van toepassing zijn op landelijk, sector- en bedrijfsniveau. In geval van niet-naleving beslist het comité om de raad van bestuur van NN Group eventueel aan te bevelen om het land, de sector of de onderneming op de beperkingenlijst te plaatsen.

Beperkingenlijst

De door NN vastgestelde criteria voor verantwoord beleggen zijn gestoeld op de waarden van de organisatie, relevante wetten en internationaal erkende standaarden zoals het Global Compact van de VN en de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. Op grond hiervan sluiten wij, in overeenstemming met onze ethische waarden en principes, bepaalde bedrijfsactiviteiten uit.

Gebieden waar zich overtredingen kunnen voordoen:

- Governance
- Mensenrechten
- Arbeidsrechten
- Milieu
- Omkoping en corruptie

De door NN vastgestelde criteria voor verantwoord beleggen, bestaan uit twee hoofdcategorieën:

Bedrijven die betrokken zijn bij specifieke producten of diensten

- Controversiële wapens
- Wapenhandel met entiteiten waarvoor een wapenembargo geldt
- Tabaksproductie
- Productie van oliezanden en controversiële pijpleidingen

Controversieel gedrag

- Bedrijven: vennootschappen die de beginselen van het Global Compact van de VN en/of de OESO-richtlijnen ernstig en systematisch schenden (en waarbij wij van mening zijn dat engagement geen effectieve methode is om het gedrag van die ondernemingen te veranderen)
- Landen: soevereine emittenten die betrokken zijn bij ernstige en systematische schendingen van de mensenrechten en landen waartegen de VN-Veiligheidsraad een wapenembargo heeft uitgevaardigd

Onze aanpak van verantwoord beleggen

Wij helpen onze klanten hun doelstellingen op het gebied van verantwoord beleggen te realiseren

Verantwoord beleggen is een belangrijke beleggingsovertuiging voor NN IP. In onze aanpak van verantwoord beleggen streven wij naar het realiseren van duurzame en sterke risicogecorrigeerde rendementen. De nabijheid tot onze klanten speelt hierbij een cruciale rol. We worden dan ook vaak betrokken bij strategische discussies over hun ambities op het gebied van verantwoord beleggen.

Wij gaan een directe dialoog aan met de bedrijven waarin wij beleggen en hebben sterke banden met andere institutionele beleggers. Ook zijn we actief betrokken bij internationale duurzame initiatieven en NGO's. Op die manier kunnen we ons kapitaal én dat van onze klanten op de meest duurzame wijze inzetten. Het is van groot belang. En het werkt.

Wij hanteren een geïntegreerde aanpak om onze klanten te helpen bij het realiseren van hun doelstellingen op het gebied van verantwoord beleggen. Deze aanpak bestaat uit vijf elementen en wordt ingezet voor een breed scala aan strategieën om te kunnen voldoen aan de verschillende eisen op het gebied van duurzaamheid.

Hoofdstuk 5 t/m 9 gaat over de wijze waarop we onze strategie voor verantwoord beleggen implementeren: ESG-integratie, het bewerkstelligen van verandering, verbeterd rendement en mondiale samenwerkingsverbanden. Transparant rapporteren, ons vijfde element, vormt de basis voor deze rapportage waarin we onze activiteiten en resultaten over 2018 uiteenzetten.

In hoofdstuk 10 gaan we dieper in op wat we aanbieden. We geven informatie over onze verschillende beleggingsstrategieën en laten zien hoe milieu-, maatschappelijke en bestuurlijk (ESG)-factoren een rol spelen in elke strategie. Ook lichten we onze rapportages op strategisch niveau toe aan de hand van een aantal duurzaamheidsparameters.

| Verantwoord beleggen is een belangrijke overtuiging voor NN IP

NN IP's raamwerk voor verantwoord beleggen

ESG-strategieën

Integratie van ESG-gegevens in onze beleggingsstrategieën om het risico-gecorrigeerd rendement te verbeteren

Duurzame strategieën

Focus op huidige én toekomstige leiders op het gebied van duurzaamheid

Impactstrategieën

Focus op bedrijven die een duidelijk positieve bijdrage leveren aan de SDG's van de VN

ESG-integratie

ESG-factoren vormen een integraal onderdeel van ons beleggingsproces

Engagement voor verandering

Engagement en stemgedrag zijn de beste manieren om verantwoord ondernemingsgedrag te stimuleren

Verbeterd rendement

Onze nadruk op relevante ESG-gegevens verhoogt het risicogecorrigeerd rendement

Samenwerking

Door samenwerking op het gebied van onderzoek, producten en ESG-initiatieven maximaliseren we onze impact

Transparante rapportages

Wij vinden dat verantwoord beleggen begint met transparant rapporteren

ESG-integratie

Van analyse tot investment case

Bij NN IP zijn we overtuigd van de voordelen die de integratie van milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke (ESG)-informatie biedt in het beleggingsproces van onze strategieën (aandelen, vastrentend en multi-asset). ESG is relevant omdat het betrekking heeft op de concurrentiepositie van bedrijven en op de strategische keuzes die bedrijven maken. Door te focussen op deze factoren kunnen onze analisten potentiële waarde vrijmaken door de hieraan gerelateerde kansen en/of risico's in kaart te brengen. Vervolgens baseren de fondsbeheerders hun beleggingsbeslissingen hierop.

1. Focus op relevantie

De eerste stap naar ESG-integratie is vaststellen welke ESG-factoren relevant zijn voor de effecten waarin wij beleggen. Dit kan op land- of bedrijfsniveau of zelfs op het niveau van individuele obligaties (indien een bedrijf bijvoorbeeld zowel 'plain vanilla' als groene obligaties uitgeeft, moet er rekening worden gehouden met verschillende factoren). Onze aandacht gaat uit naar het effect van deze factoren op de bedrijfswaardering, het toekomstige ondernemingspotentieel en de belanghebbenden

(hun materialiteit) om zo het risico-rendementsprofiel van onze beleggingen te verbeteren.

Voor ondernemingen stellen we deze relevantiekwesties op sectorniveau vast en beoordelen we vervolgens in hoeverre ze van toepassing zijn op de individuele bedrijven waarin we investeren of waaraan we lenen. Daarna combineren we hun interne beoordelingen met die van andere verstrekkers van ESG-gegevens. We voegen onze eigen kwantitatieve en kwalitatieve evaluatie toe van relevante ESG-punten vanuit een beleggingsperspectief, om zo te komen tot een goed onderbouwde evaluatie.

In ons beleid voor verantwoord beleggen is vastgelegd dat de bedrijven waarin we beleggen moeten voldoen aan een aantal duurzaamheidsrichtlijnen, waaronder de Global Compact-principes van de VN en de OESO-richtlijnen voor multinationale

ondernemingen. Ook stimuleren we hen om standaarden, beleid en managementprocessen in te voeren om eventuele ESG-risico's die van invloed kunnen zijn op het bedrijf, nu en in de toekomst, aan te pakken.

2. Koppeling van relevantie, ESG en prestatie-indicatoren

Vervolgens beoordelen we het potentieel van een onderneming of emittent door relevante ESG-aspecten te koppelen aan specifieke prestatie-indicatoren. Het productrisico in het consumentensectorsegment wordt bijvoorbeeld bepaald door een indicator die het aantal terughaalacties van producten van een individueel bedrijf registreert.

Daarna proberen we inzicht te krijgen in de absolute en relatieve prestaties van een onderneming op het gebied van een geïdentificeerd ESG-vraagstuk. Hiervoor beoordelen onze analisten de data die afkomstig is van zowel het bedrijf als van externe data-leveranciers. Uit deze data blijkt hoe een bedrijf op de verschillende milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke (ESG)-factoren scoort ten opzichte van het sectorgemiddelde. Ook komen zo eventuele controverses aan het licht in relatie tot mens, planeet en samenleving. Met behulp van deze analyse kunnen we onze eigen data aanvullen met ESG-informatie en op basis daarvan beleggingsbeslissingen nemen die nog beter onderbouwd zijn.

3. Van analyse tot investment case

Deze analyses worden door onze analisten opgenomen in hun investment cases. Daarnaast wordt de relevantie ervan getoetst voor elke onderneming die voor investeringen in aanmerking komt. Dit proces wordt toegepast op aandelen en bedrijfsobligaties. Voor staatsobligaties geldt een vergelijkbare procedure met als verschil dat ESG-gegevens niet op bedrijfsniveau worden getoetst, maar dat er naar landgegevens wordt gekeken.

Door milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke (ESG)-factoren nauwkeurig en systematisch in alle fasen van het beleggingsproces te integreren (waaronder de opbouw van de portefeuille), kunnen we een completer beeld krijgen van de levensvatbaarheid van het businessmodel van een bedrijf. Het combineren van traditionele financiële en ESG-analyses levert indrukwekkende inzichten op die waardevol zijn bij de selectie van aantrekkelijk gewaardeerde en beter geleide ondernemingen. Ook dragen deze analyses bij aan het terugbrengen van de risico's en het verbeteren van het opwaarts potentieel.

Eigen methodiek om het bestuurlijke beleid en de bedrijfsvoering van smallcaps met elkaar te vergelijken

Er zijn weinig diepgaande ESG-analyses beschikbaar voor smallcaps. Aangezien bestuurlijk beleid en bedrijfsvoering een belangrijke rol spelen in onze 'high conviction'-strategie voor smallcaps in Europa, hebben we in 2018 onze eigen methodiek ontwikkeld om dit te evalueren. Inzichtelijke gesprekken met het management, waarbij het accent ligt op bedrijfsbestuur, helpen ons bij het bepalen van een lange termijnvisie ten aanzien van het management van een bedrijf en het bedrijfsmodel. Met behulp van onze eigen analyses kunnen we sneller vooruitgang registreren en tevens ervoor zorgen dat de engagement resulteert in een zinvolle verbetering van het management en de bedrijfscontinuïteit.

Bereidheid van bedrijven tot verandering

Het vinden van de ESG-leiders van deze tijd is essentieel, maar het vinden van de bedrijven die naar een duurzamer bedrijfsmodel evolueren is minstens zo belangrijk. Vaak verhoogt dit namelijk op de lange termijn het rendement. Bedrijven die voortvarend bezig zijn met het verbeteren van hun duurzaamheidsprestaties hebben misschien nog geen hoge ESG-score, maar kunnen wel goed op weg zijn naar duurzaam energiegebruik en schoner transport. Naast het momentum is het gedrag van het management ten aanzien van verandering belangrijk. En dit is belangrijker dan alleen het controleren van het bedrijfsbeleid in onze ESG-analyse. Onze aanpak gaat in hoge mate uit van toekomstgerichte variabelen, want op deze manier kunnen wij de winnaars van morgen vinden, en niet alleen de succesverhalen van vandaag.

Engagement voor verandering

Inclusie boven uitsluiting

Wij zijn ervan overtuigd dat engagement een van de beste manieren is om bedrijfsverandering te stimuleren. Door middel van constructieve en periodieke gesprekken over relevante zaken kunnen we de bedrijven waarin we beleggen ook helpen bij een breed scala aan vraagstukken of aanpassingen in de bedrijfsstrategie die de ESG-prestaties ten goede komen. Door middel van stemmen en engagement kunnen beleggers een positieve invloed uitoefenen op de onderneming en haar omgeving.

Engagement

Erbij betrekken of uitsluiten?

Uitsluiting betekent niet alleen dat we niet meer in bedrijven investeren of ze zelfs afstoten, maar het houdt ook in dat we geen invloed meer kunnen uitoefenen op milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke (ESG)-kwesties. Dit is de reden waarom wij een desinvesteringsaanpak hanteren op basis van engagement en alleen ondernemingen uitsluiten wanneer gesprekken het gedrag of de betrokkenheid bij specifieke bedrijfsactiviteiten niet zal veranderen.

Vanwege het actieve karakter van onze beleggingsstrategieën zijn onze analisten, portefeuillebeheerders en ESG-specialisten regelmatig in gesprek met de ondernemingen waarin we beleggen. Onze analisten en portefeuillebeheerders doen voor

iedere investment case een grondige bottom-up analyse en soms wordt hierin ook een bedrijfsdialoog meegenomen. Zij zijn dus op individueel bedrijfsniveau betrokken bij het engagementproces. Ons Verantwoord Beleggen-team en onze ESG-specialisten zijn meer toegespitst op de algemene aanpak van NN IP en houden zich bezig met top-down engagementthema's en grotere samenwerkingsinitiatieven.

Internationale samenwerking

Voor onze engagementdoeleinden houden wij internationaal aanvaarde gedragsnormen voor bedrijven aan. Zo vormen de richtlijnen/principes die zijn ontwikkeld door het Global Compact van de VN, het International Corporate Governance Network (ICGN) en de OESO het uitgangspunt voor onze gesprekken. We zoeken op verschillende manieren de verbinding. Voor specifieke aandachtsgebieden zoals de olie- en gassector en

palmolie, werken we bijvoorbeeld samen in initiatieven als de Principles for Responsible Investing (PRI) en de Institutional Investors Group on Climate Change (IIGCC). Op deze manier kunnen we onze invloed als belegger maximaal benutten en tevens middelen en expertise bundelen. Via multi-stakeholder initiatieven en beleggersnetwerken werken we ook samen met andere institutionele beleggers. Samen met beleidsmakers, wetgevers en toezichthouders ontwikkelen we duurzaam overheidsbeleid en financiële systemen.

Naast onze directe gesprekken met bedrijven, maakten we in 2018 ook gebruik van de diensten van Global Engagement Services (GES), een van de grootste aanbieders in Europa op het gebied van verantwoord beleggen en engagement. GES vertegenwoordigt wereldwijd meer dan 1.700 miljard euro aan beleggingen. De organisatie evalueert ESG-risico's in klanten-portefeuilles, werkt samen met vertegenwoordigers van ondernemingen en biedt ondersteuning bij het stemmen. Voor meer informatie over onze samenwerkingsverbanden en de engagementinitiatieven waarbij we betrokken zijn, verwijzen we naar hoofdstuk 9 over mondiale samenwerkingsverbanden.

Toezicht op inspanningen engagement

Gedurende het jaar volgen wij de ondernemingen waarin we beleggen, en in een ESG-database houden we onze gesprekken met bedrijven bij. Deze aanpak vereist zorgvuldig toezicht om consistentie te kunnen garanderen en dubbel werk te voorkomen. De coördinatie van deze activiteiten is in handen van het Verantwoord Beleggen-team. Wij werken doorgaans voor een periode van maximaal drie jaar met een bedrijf, tenzij zich binnen die periode belangrijke gebeurtenissen voordoen die de haalbaarheid van de gewenste verandering wezenlijk wijzigen óf als de onderneming niet langer in strijd is met de door NN vastgestelde criteria voor verantwoord beleggen. Soms kan een participatie tijdens deze periode om financiële redenen worden afgestoten. In dergelijke gevallen geven wij er nog steeds de voorkeur aan om door te gaan met de gesprekken totdat deze met succes is afgerond.

Materiële impact

Engagement kan betrekking hebben op een breed scala aan onderwerpen, variërend van algemene bedrijfsvraagstukken tot de ESG-prestaties of de Sustainable Development Goals

(SDG's)-bijdrages van een bedrijf. Wij richten ons op de meest relevante onderwerpen, die per sector aanzienlijk van elkaar kunnen verschillen. Zo zijn bijvoorbeeld veiligheidsnormen, impact op het milieu en toegang tot hulpbronnen belangrijke factoren in de mijnbouwindustrie, terwijl sociale en arbeidskwesties belangrijk zijn in de consumentensector, en product-aansprakelijkheid en omkoping in de gezondheidszorg. Bedrijfsbestuur en het afstemmen van de belangen van het management en belanghebbenden is echter voor alle sectoren van toepassing.

De inzichten die engagement opleveren, worden toegepast in de investeringsafweging voor een bepaalde onderneming. Indien er bij een bedrijf ESG-kwesties zijn waarover we ons grote zorgen maken en het management niet openstaat voor onze engagement-inspanningen, kunnen we genoodzaakt zijn om onze investering te heroverwegen. De meeste bedrijven staan echter open voor onze zorgen en zijn bereid om hierover in gesprek te gaan. a

Rapportages

We hebben een uitgebreide engagementdatabase opgezet voor het bijhouden van de gespreks- en engagementactiviteiten van onze interne en externe portefeuillebeheerders. Deze informatie omvat de gespreksonderwerpen, de uitkomst van die gesprekken en de opvolging. Ook de door GES geleide gesprekken worden opgenomen in de database, net als betrokkenheid rondom een bepaald thema (zoals die in de palmoliesector). Met behulp van deze gedetailleerde engagementscores kunnen we onze vorderingen systematisch volgen en eventueel onze inspanningen bijstellen om het beste resultaat voor onze klanten te genereren.

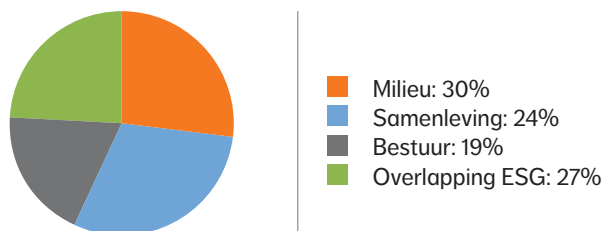
Update engagementbeleid

De volgende grafiek toont de uitsplitsing van onze ESG-dialogen met emittenten in 2018. In het afgelopen jaar hebben we 512 dialogen gehad: de manier waarop we de informatie verzamelen verklaart de stijging ten opzichte van 2017. Naast de engagements die zijn uitgevoerd door onze aandelenanalisten, portefeuillebeheerders en ESG-specialisten, zijn we ook begonnen met het volgen van de dialogen die de analisten gespecialiseerd in vastrentende producten en portefeuillebeheerders hebben gevoerd met emittenten (bedrijven of overheid).

Hoofdstuk 6

We hebben de samenwerking met GES, onze dienstverlener op het gebied van engagement, uitgebreid en met 119 bedrijven dialogen gevoerd over de naleving van internationaal erkende conventies en richtlijnen ten aanzien van ESG-kwesties.

512 ESG-dialogen met emittenten*

* Het totale aantal bedrijfsgesprekken en engagements uitgevoerd door de analisten en engagementdeskundigen van NN IP.
Referentieperiode: kalenderjaar 2018

Stembeleid

Gebruikmaken van aandeelhoudersrechten

Stemmen is een van de beste manieren om gebruik te maken van onze rechten als aandeelhouder ten bate van onze klanten. Het speelt ook een belangrijke rol bij het waarborgen van de controlemechanismen bij de ondernemingen waarin wij beleggen. Ons klantenbestand bestaat wereldwijd uit grote en kleine beleggers met zeer uiteenlopende waarden en voorkeuren. Daarom baseren wij ons beleid ten aanzien van stemmen bij volmacht op de algemeen aanvaarde best practices op het gebied van goed bedrijfsbestuur. Deze omvatten bijvoorbeeld de bestuurlijke richtlijnen van de OESO en de Global Corporate Governance-richtlijnen van de ICGN (herzien in 2009).

Dit beleid dient als raamwerk voor het uitoefenen van het stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen. Bij het stemmen letten we in het bijzonder op de kwaliteit van de bestuursleden,

het bedrijfsbestuur en het effect daarvan op de financiële en niet-financiële prestaties van een onderneming. Door samen te werken met andere beleggers (bijvoorbeeld via PRI en Eumedion) wenden we onze invloed verder maximaal aan.

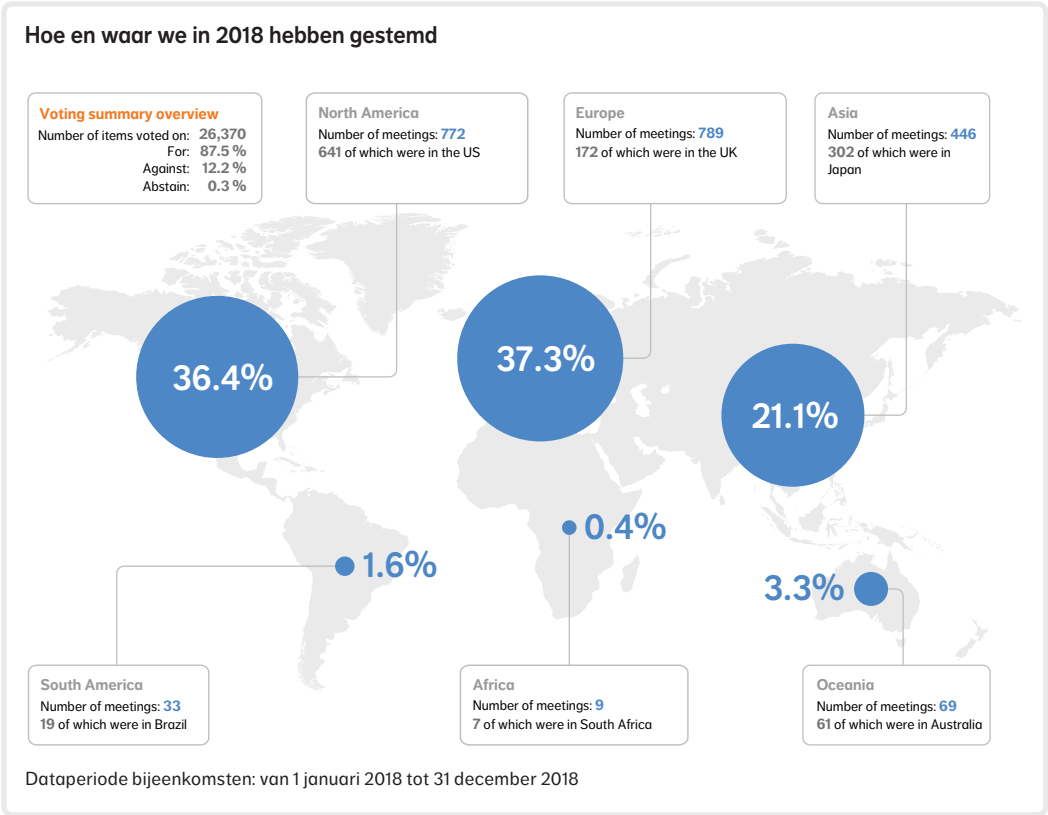
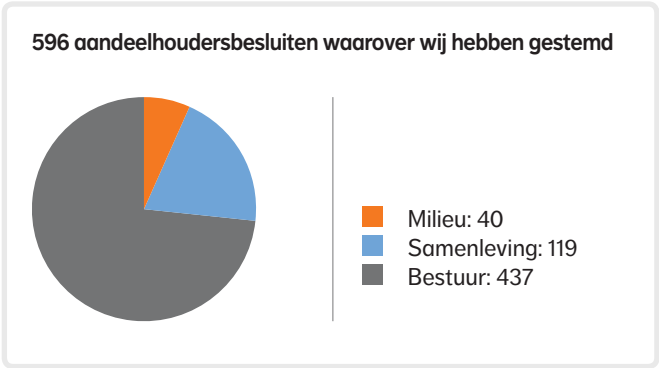
Stemmen bij volmacht

Het stemmen is deels uitbesteed aan een gevolmachtigde dienstverlener die stemt volgens onze richtlijnen voor het stemmen bij volmacht. Wij volgen de activiteiten die we hebben uitbesteed en nemen altijd individuele interne stembeslissingen voor de eigen activa van NN Group, voor de ondernemingen op onze engagementlijst en voor de duurzame en impactfondsen van NN IP. Vanaf 2019 maken wij gebruik van de diensten van stemadviesbureau Glass Lewis (tot eind 2018 hebben wij gebruikgemaakt van Institutional Shareholder Services). Glass Lewis beschikt over een elektronisch stemplatform waarop we gebruik kunnen maken van onze stemrechten en toegang hebben tot het volmachtonderzoek. Het platform biedt twee soorten volmachtonderzoek: stemadvies op basis van het standaard stembeleid van Glass Lewis, en stemadvies op basis van het op maat gemaakte stembeleid van NN IP.

Het Verantwoord Beleggen-team is verantwoordelijk voor het uitoefenen van het stemrecht op aandeelhoudersvergaderingen namens de Nederlandse, Belgische en Luxemburgse fondsen (aandelen en multi-asset) met ten minste 100 miljoen euro aan beheerd vermogen. Daarnaast helpen we bij het uitoefenen van het stemrecht voor de eigen participaties van NN Group. De uitwisseling van gegevens tussen de verschillende soorten activa die we beheren is gescheiden, en daarom zijn er twee proxy voting comités: één voor de activa van klanten en één voor onze eigen activa. De stemactiviteiten voor activa van onze klanten in Nederlandse, Belgische en Luxemburgse fondsen en voor de eigen activa worden gepubliceerd. Alle uitgebrachte stemmen zijn in te zien via onze website.

In 2018 hebben wij op 2.118 aandeelhoudersvergaderingen gestemd over 26.839 agendapunten (vergeleken met 1.507 vergaderingen en 19.342 agendapunten in 2017). De toegenomen stemactiviteiten ten opzichte van 2017 zijn deels het gevolg van de toevoeging van de Delta Lloyd-fondsen en -activa. Sommige agendapunten waarover we hebben gestemd,

waren aandeelhoudersbesluiten (zie taartdiagram). Deze agendapunten worden niet door het management naar voren gebracht, maar door de aandeelhouders zelf, en vormen daardoor een belangrijk onderdeel van onze totale stemactiviteiten. Ook hebben we vaker tegen management-voorstellen gestemd, deels als gevolg van de nadruk die wij op klimaatverandering leggen. Zo hebben we tegen de benoeming gestemd van bestuursleden van bedrijven in koolstofintensieve industrieën die hun CO₂-uitstoot niet bekend wilden maken. En in sommige gevallen hebben we het bestuur gevraagd zich te verbinden aan het Climate Action 100+ programma. Daarnaast hebben we veel aandeelhouders-besluiten gesteund rondom thema's als samenleving en milieu (respectievelijk 73% en 95%).

Engagementactiviteiten

Beleggingsthema's met een materiële impact op lange termijn

In het middelpunt van onze engagementinspanningen staan verschillende ESG-gerelateerde onderwerpen die op de lange termijn een materiële impact hebben op bedrijven.

We hebben verschillende engagementthema's geselecteerd die een materiële impact hebben op de samenleving, en waarbij volgens ons positieve veranderingen kunnen worden gerealiseerd. Deze thema's worden geselecteerd in overleg met de belanghebbenden. Dit zijn klanten, medewerkers en andere externe betrokkenen. We houden ook rekening met de materiële risico's die zijn vastgesteld door het World Economic Forum en de SDG's. We gebruiken deze parameters vervolgens om een nog scherpere focus te krijgen en impact te kunnen garanderen.

Goed bedrijfsbestuur

De sleutel tot duurzaam succes

Tabak

Een grote last voor de maatschappij – desinvestering

Oliezand

Impact op het klimaat verlagen & ecologische systemen beschermen – desinvestering

Palmolie

Engagement in de gehele productieketen

Levensmiddelen en voeding

Van antibiotica in diervoeding tot kinderarbeid in de cacaosector

Olie en gas

Overleven in een koolstofarme wereld

Klimaatbestendigheid

Bedrijven voorbereiden op de toekomst

Technologie

Openheid over cyberbeveiliging

We zijn een actieve vermogensbeheerder en hanteren daarom een actieve benadering in onze engagement-activiteiten met bedrijven, met als doel een positieve impact op het milieu en de samenleving te creëren en het rendement op beleggingen te verbeteren. In 2018 hebben we onze inspanningen op het gebied van engagement uitgebreid en zagen we duidelijke verbeteringen in de betrokkenheid van ondernemingen bij het realiseren van onze engagementdoelstellingen.

Faryda Lindeman,
Senior Corporate Governance-specialist

Goed bedrijfsbestuur

De sleutel tot duurzaam succes

Goed bedrijfsbestuur verhoogt de stabiliteit en prestaties van een onderneming en ondersteunt langetermijnstrategieën. Een stabiel bedrijfsbestuur zorgt ook voor een goede balans tussen de belangen van alle belanghebbenden. Wij passen twee methodes toe bij het aanpakken vraagstukken rond bedrijfsbestuur: stemmen en engagement.

De aanpak van NN Investment Partners

Aangezien de voorwaarden voor bedrijfsbestuur per land kunnen verschillen, houden wij ons aan internationaal geaccepteerde richtlijnen, zoals die van het International Corporate Governance Network (ICGN) en de UN Global Compact. We verlangen van bedrijven dat ze deze richtlijnen naar beste vermogen toepassen.

Van de bedrijven waarin wij beleggen, verwachten we dat ze de volgende principes respecteren:

- **Transparantie over hun bedrijfsvoering.** Bedrijven moeten transparant zijn over hun besluitvorming, businessmodellen, -strategieën en risicobereidheid.
- **Voldoen aan algemeen aanvaarde best practices op het gebied van bedrijfsbestuur.** Dit moet gebeuren in het kader van de richtlijnen voor bedrijfsbestuur zoals die in het land van vestiging van toepassing zijn.
- **Verplichting om verantwoording af te leggen aan beleggers.** De raad van bestuur en de raad van commissarissen moet op zo'n manier worden samengesteld, dat hun beslissingen worden gebaseerd op de langetermijnbelangen van het bedrijf en de eigenaren.
- **Risicobeheerprocedures instellen.** Ondernemingen hebben een effectieve procedure nodig voor risicobeheer om zo alle vormen van bedrijfsethiek en controverse te kunnen beperken.
- **Verantwoordelijk handelen.** Om op de lange termijn prestaties te kunnen garanderen, moeten bedrijven verantwoordelijk handelen. Ze moeten inzien wat voor impact hun beslissingen hebben op het milieu, op maatschappelijke rechten en op mensenrechten in de regio's waar ze actief zijn.
- **Afstemmen van belangen op lange termijn.** De belangen van het management moeten op de lange termijn afgestemd zijn op de belangen van het bedrijf en haar belanghebbenden, ook als het gaat om bestuurdersbeloningen.

We concentreren ons nu op twee gebieden waarin we deze aanpak in 2018 hebben geïntroduceerd: kwaliteit van management en organisatie, en omkoping en corruptie.

Kwaliteit van management en organisatie

Om verantwoord te kunnen handelen en verantwoording af te kunnen leggen, moeten bedrijven competente uitvoerende en niet-uitvoerende bestuurders benoemen die in kunnen grijpen in alle aspecten van de bedrijfsvoering. Daarnaast verwachten we van een bestuursraad dat ze actief de effectiviteit van het eigen bedrijf evalueert. Deze gegevens moeten openbaar worden gemaakt. Eventuele evaluaties moeten goed worden gedocumenteerd en de resultaten moeten worden vastgelegd. Dit helpt ons om benoemde bestuurders te evalueren en te beoordelen of het bestuur divers en effectief genoeg is.

De niet-uitvoerende bestuurders houden toezicht op de bestuurdersbeloningen, hetgeen een van de meest besproken onderwerpen is op aandeelhoudersvergaderingen (AVA's). Het remuneratiebeleid voor de uitvoerende bestuurders moet op de lange termijn waardecreatie stimuleren en de belangen van de uitvoerende bestuurders afstemmen op die van de belanghebbenden.

De resultaten

NN IP maakt gebruik van haar stemrecht en vormt een mening over de vraag of het bestuur van een bedrijf en de individuele leden daarvan effectief handelen, en of het bestuur past bij de langetermijnstrategie van het bedrijf. In 2018 waren we persoonlijk aanwezig bij 15 AVA's waar we ook onze stem uitbrachten. In totaal hebben we gestemd in 2.118 vergaderingen. Als gevolg van onze nadruk op klimaatverandering, hebben we vaker tegen bestuursvoorstellen gestemd. We hebben bijvoorbeeld tegen de benoeming van bestuursleden gestemd van bedrijven die actief zijn in koolstofintensieve industrieën en die hun CO₂-uitstoot niet bekend wilden maken. Bij verschillende AVA's hebben we de raad van bestuur tevens persoonlijk gevraagd om deel te nemen aan het programma Climate Action 100+.

Omkoping en corruptie

In 2018 waren we betrokken bij enkele dialogen over gevallen van omkoping en corruptie. Dit is een materieel risico voor veel bedrijven, met name in opkomende markten. In de afgelopen jaren heeft de regering van China veel aandacht besteed aan het invoeren van anticorruptiemaatregelen. Naar verluidt zijn er meer dan een miljoen Chinese ambtenaren bestraft voor hun betrokkenheid bij omkoping en corruptie. Daarnaast zijn er veel hoge functionarissen en uitvoerende bestuurders vervolgd. Ook in Brazilië en Zuid-Korea hebben in de afgelopen jaren regelmatig corruptieschandalen plaatsgevonden.

De resultaten

De focus op corruptie heeft geresulteerd in een nieuwe beweging die verandering stimuleert. Hier maken we actief gebruik van in onze betrokkenheid bij bedrijven. Het grootste succesverhaal is Brazilië, waar ondernemingen hun beleid en management systemen aanzienlijk hebben verbeterd om het risico op corruptie te verlagen en transparantie over prestaties te vergroten. Een bedrijf als Petrobras¹ is nu bijvoorbeeld bereid het aantal ingediende klokkenluidersrapporten over omkoping en corruptie openbaar te maken, ook al resulteert dit in een verbazing wekkende hoeveelheid van meer dan 1.000 relevante rapporten.

¹ Enkel ter illustratie. Bedrijfsnaam, uitleg en argumenten worden als voorbeeld gegeven en vormen geen aanbeveling om het aandeel te kopen, te houden of te verkopen.

Tabak

Een grote last voor de maatschappij – desinvestering

De tabakssector heeft te maken met een aanzienlijke hoeveelheid ESG-gerelateerde risico's en steeds strenger wordende regelgeving. Na een grondige evaluatie heeft NN Group in 2018 besloten om de tabakssector uit te sluiten in alle beleggingen: in alle eigen fondsen, klantenfondsen en mandaten. Voorafgaand aan deze beslissing was de tabakssector al uitgesloten van de duurzame en impactproducten die we voor onze klanten beheren.

De uitdaging

De tabaksindustrie heeft een negatieve impact op 13 van de 17 SDG's. Bedrijven die actief zijn in deze sector hebben meestal te maken met commerciële risico's als merkschade en productieverstoringen, als gevolg van de slechte reputatie van tabak en sigaretten. Veel bedrijven zijn daarnaast betrokken bij rechtszaken en collectieve processen, wat aanzienlijke extra financiële risico's met zich mee kan brengen.

Impact op het milieu

De tabaksindustrie is schadelijk voor het milieu. Het leidt niet alleen tot ontbossing, maar ook tot vervuiling vanwege het overmatig gebruik van pesticiden. Bij de productie van tabak blijft chemisch en niet-recyclebaar afval over dat nicotine bevat. Sigarettenpeuken zijn het meest voorkomende soort afval wereldwijd en worden op de stranden het vaakst opgeruimd.

Impact op de maatschappij

De grootste zorg is het negatieve effect van tabak op de gezondheid. Hoewel het aantal rokers in de afgelopen jaren in ontwikkelde landen is afgenomen, verdriedubbelde dit aantal tussen 1970 en 2000 in ontwikkelingslanden. Wereldwijd roken momenteel meer dan 1,1 miljard mensen. Volgens onderzoek van McKinsey en de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) is roken door verhoogde zorgkosten en productiviteitsverlies als gevolg

Wereldwijd roken momenteel meer dan 1,1 miljard mensen

van vroegtijdige sterfte en invaliditeit, één van de grootste economische lasten voor de samenleving. Daarnaast komen schendingen van de mensenrechten zoals kinderarbeid en slechte arbeidsomstandigheden veel voor in de productieketen van tabak, waarin 33 miljoen mensen werkzaam zijn.

Regelgeving

In 2005 ontwikkelde de WHO het Kaderverdrag inzake Tabaksontmoediging (Framework Convention on Tobacco Control, FCTC). Dit verdrag is geratificeerd door 181 landen die zich hebben ingezet om regelgevingen omtrent tabak te implementeren. Het is een van de meest geaccepteerde verdragen in de geschiedenis van de Verenigde Naties. Nederland heeft het FCTC van het WHO in 2005 geïmplementeerd en nieuwe regelgevingen ingesteld voor de marketing van en belastingheffing op tabak. Daaronder valt ook een bepaling op grond waarvan overheden, waaronder staatsbeleggingsfondsen en overheidspensioenfondsen, niet in de tabaksindustrie mogen investeren. Een aantal landen heeft dit onderdeel van het verdrag al geïmplementeerd, waaronder Nieuw-Zeeland, Noorwegen, Australië, Frankrijk en Ierland. Veel internationale gezondheidsorganisaties (waaronder de WHO) werken daarnaast actief samen met overheden om de regelgeving op het gebied van tabakscontrole te verbeteren en het tabaksgebruik terug te dringen.

De aanpak van NN Investment Partners

Engagement bleek bij deze sector niet succesvol, omdat de impact van het product een grote zorg blijft. Bovendien hebben individuele bedrijven binnen de sector weinig vooruitgang geboekt met de aanpak van de negatieve maatschappelijke voetafdruk van tabak. Als gevolg van alle grote risico's met betrekking tot tabak sluiten ook grote bekende internationale en binnenlandse financiële instellingen de sector in toenemende mate uit.

NN Group en alle aan haar gelieerde entiteiten hebben een nauwe band met de gezondheidssector, gezien het feit dat NN zorgverzekeringen en invaliditeitsverzekeringen aanbiedt. Dit wordt ook vaak gecombineerd met speciale programma's waarbij de nadruk ligt op preventie en gezond blijven. NN Group concentreert zich ook op de vitaliteit en het welzijn van de eigen

medewerkers en sponsort internationale hardloopteams en -evenementen. Dit versterkt de motivatie om te desinvesteren, temeer omdat zorgen over gezondheid een heet hangijzer zijn in de tabaksindustrie.

Het resultaat – desinvesteren

Als gevolg van de beslissing die in 2018 is genomen, streven wij ernaar om alle aandelen- en vastrentende beleggingen in tabaksproducenten binnen een jaar te desinvesteren. Dit geldt voor alle beleggingsfondsen van NN IP. Klantenactiva in eigen beheer desinvesteren wij niet zonder vooraf te overleggen. Bestaande beleggingen in tabak vanuit algemene activa van NN Group zijn bedrijfsobligaties. Deze zullen onmiddellijk worden gedesinvesteerd, of wanneer ze aflopen.

Oliezand

Impact op het klimaat verlagen & ecologische systemen beschermen – desinvestering

Olieproductie uit olie of teerzand veroorzaakt hoge niveaus van broeikasgassen, schaadt ecosystemen en heeft negatieve gevolgen voor de gemeenschappen in de gebieden waar de olie wordt verwerkt. NN Group heeft samen met NN IP besloten om beleggingen in bedrijven die te maken hebben met de productie van oliezanden te beperken.

De uitdaging

Oliezand, ook wel teerzand of ruwe bitumen genoemd, is een soort zware olie die voorkomt in zand en gesteente. Het kan worden gewonnen en verwerkt om er olierijk bitumen uit te halen, wat vervolgens tot olie kan worden geraffineerd. Van alleen al de Canadese oliezandbronnen wordt geschat dat ze 2.000 miljard vaten bevatten, bijna net zoveel als conventionele oliebronnen wereldwijd zouden kunnen opbrengen. De bronnen die momenteel economisch en technisch bruikbaar zijn, worden geschat op 170 miljard vaten, wat betekent dat Canada op de tweede plaats staat in de lijst met landen met bruikbare oliebronnen.

Impact op het milieu

De productie van brandstof uit oliezand resulteert in een hoge CO₂-uitstoot, alleen kolencentrales stoten meer uit. De ontwikkeling van oliezanden en het transport via pijpleidingen is een ernstige oorzaak van lokale milieuvervuiling. En hoewel een groot deel van de broeikasgassen die samenhangen met de

verwerking van oliezanden net als bij fossiele brandstoffen wordt uitgestoten tijdens de verbranding, is de kwaliteit van de olie lager. Dit betekent dat voor de ontwikkel-, productie- en raffinagefasen meer energie nodig is, waarbij circa 21% meer broeikasgassen worden geproduceerd dan bij de gemiddelde conventionele olieproductie. Oliezand ontwikkelt zich vaak in gebieden met ecologische waarde (zoals veengebieden) en kan een nadelig effect hebben op het natuurlijke landschap, waardoor de leefomgeving van bepaalde soorten vogels, vissen en dieren gefragmenteerd kan raken. Daarnaast is het een sector met een hoog waterverbruik, en kan het dus negatieve gevolgen hebben voor de kwaliteit en kwantiteit van water.

Impact op de maatschappij

Pijpleidingen voor oliezanden liggen vaak in of lopen door gebieden waar de lokale bevolking de grond gebruikt om van te leven. De leidingen vormen daarmee een risico voor hun traditionele hulpbronnen. De demografische effecten van ontwikkelingsprojecten belasten ook de plaatselijke

infrastructuur (huisvesting, onderwijs). Bovendien blijkt uit wetenschappelijk onderzoek dat de ontwikkeling van oliezanden schadelijk is voor de gezondheid en zelfs in verband kan worden gebracht met kanker en longaandoeningen.

De aanpak van NN Investment Partners

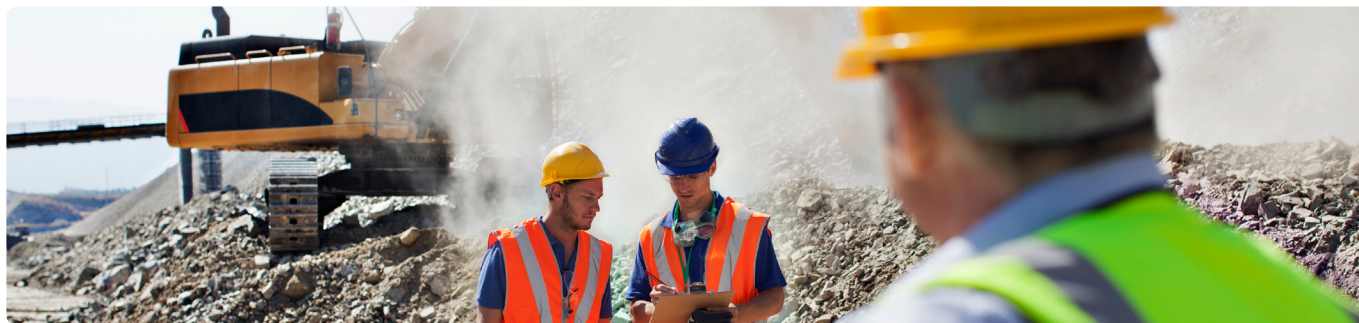
Wij prefereren een aanpak waarbij we bedrijven ondersteunen in de overgang naar een koolstofarme bedrijfsvoering. We richten ons op sectoren waarvan wij denken dat engagement het meest effectief kan zijn. Onze betrokkenheid bij het aanpakken van de risico's in de oliezandindustrie, blijkt ook uit het feit dat we lid zijn van de Principles for Responsible Investment (PRI), en onze steun aan initiatieven als de Institutional Investors Group on Climate Change (IIGCC) en Climate Action 100+. We hebben het engagementpotentieel voor bedrijven in het productieproces en in pijplijnprojecten geëvalueerd. De resultaten staan hieronder beschreven.

Het resultaat – desinvesteren

Wij zijn er sterk van overtuigd dat engagement voor oliezandondernemingen die actief zijn in het productieproces, niet het gewenste resultaat zal opleveren. De impact van oliezanden op het klimaat blijft negatief en hieraan kan engagement niets veranderen. Daarom hebben we besloten om deze bedrijven uit te sluiten. We denken dat dit zal bijdragen aan het verminderen van de CO₂-voetafdruk van onze portefeuilles en aan de algemene transitie naar duurzamere energiebronnen. Ons beleid past beleggingsbeperkingen toe op bedrijven waarvan de bedrijfsmodellen afhankelijk zijn van de winning van oliezanden. Hierbij gaat het om bedrijven die een aandeel van meer dan 30%

hebben in de gemiddelde totale productie van olie en gas in vaten olie-equivalent per dag. Bedrijven waarbij dit aandeel lager is dan 30% zullen na een periode van twee jaar opnieuw worden geëvalueerd. Daarnaast hebben we de beleggingen beperkt in bepaalde bedrijven die zijn betrokken bij controversiële pijplijnprojecten. We verwachten niet dat engagement hier het beoogde resultaat zal opleveren. Dit zijn projecten waarbij bijvoorbeeld niet is gekeken naar de meningen en belangen van verschillende aandeelhouders, wat tot vertragingen, protesten en bezwaren leidt. Bij andere projecten is er een of meerdere keren olie weggelekt, waarschijnlijk door onderhoudsproblemen en zijn de nodige stappen om het gedrag en beleid te verbeteren niet genomen.

We hebben dertien bedrijven op onze openbare beperkingenlijst gezet, waarvan er tien zijn betrokken bij het productieproces en drie bij het transport van oliezand. Dit betekent dat we aandelen en vastrentende holdings die worden beheerd binnen beleggingsfondsen van NN IP, desinvesteren. Met betrekking tot de klantenactiva van NN IP die op een discretionaire manier worden beheerd, zullen wij onze klanten stimuleren om onze beslissing op te volgen. De beperkingen zijn ook van toepassing op NN's beleggingen, deze hadden op het moment van onze beslissing geen betrokkenheid hadden bij oliezanden.

Palmolie

Engagement in de gehele productieketen

Palmolie is een plantaardige olie die gekweekt wordt uit de oliepalm en vooral in vochtige tropische klimaten groeit. Het is goedkoop om te produceren en wordt gebruikt in talrijke producten wereldwijd, zoals voorverpakte voedingsmiddelen, cosmetica, schoonmaakmiddelen en verzorgingsproducten. De olie kan ook worden gebruikt als biobrandstof en is geselecteerd als de milieubewuste brandstofkeuze.

De uitdaging

Palmolie is omstreken en kent een lange lijst met controversen: ontbossing, lucht-, grond- en watervervuiling, klimaatverandering, schending van mensenrechten en schadelijke gezondheids-effecten. Deze kwesties hebben geleid tot een grotere bewustwording van een aantal van de problemen waarmee de sector te maken heeft. Veel NGO's richten zich op de stakeholders om de maatschappelijke en milieunormen te verbeteren.

Impact op het milieu

Het grootste effect dat palmolie op het milieu heeft, is de grootschalige ontbossing. Indonesië en Maleisië produceren circa 90% van alle palmolie en dit is essentieel voor de economie in deze landen. Er is hier een direct verband tussen het toegenomen aantal oliepalmplantages en de ontbossing. Om ruimte te maken voor plantages moeten bossen worden gekapt, waardoor

bijvoorbeeld olifanten, orang-oetans, neushoorns en tijgers hun leefgebied verliezen. Dit proces vermindert ook de kwaliteit van de resterende bossen en het kappen en verbranden van bomen versterkt de klimaatverandering, terwijl de extra infrastructuur die de plantages nodig hebben (molens, wegen, huisvesting voor werknemers) leidt tot een nog intensievere ontbossing.

Impact op de maatschappij

Ook de mensenrechten worden aardig op de proef gesteld in deze industrie. Landrechten zijn niet altijd eenduidig en lokale gemeenschappen kunnen aanspraak maken op eigendomsrechten. Sommige groepen zijn echter van hun land verdreven om de ontwikkeling van plantages mogelijk te maken, waardoor conflicten tussen bedrijven, gemeenschappen en overheden zijn ontstaan. Het werk op de plantages brengt ook problemen op het gebied van werkomstandigheden met zich mee. Lage lonen, slechte en gevaarlijke werkomstandigheden, lange dagen,

onredelijke doelstellingen en dwang- en kinderarbeid zijn in deze sector niet ongewoon.

Duurzame palmolie

Palmolie is een populaire grondstof voor consumptieproducten. De productieketen is lang en ingewikkeld en het telen, verwerken, verhandelen, raffineren en produceren wordt vaak gedaan door verschillende bedrijven. Ruwe palmolie doorloopt verschillende productieprocessen en de telers en molenaars zijn vaak onzichtbaar voor de eindgebruiker, door een gebrek aan transparantie in de fase van raffinage.

De Roundtable on Sustainable Palm Oil (RSPO) is een forum met diverse belanghebbenden dat is uitgegroeid tot de wereldwijd aanvaarde standaard voor duurzame palmolie. De organisatie vertegenwoordigt de gehele productieketen en heeft een certificatiesysteem opgesteld voor de verschillende belanghebbenden om te kunnen garanderen dat palmolie zowel duurzaam wordt geproduceerd als transparant wordt verhandeld. Fabrikanten, telers en molenaars worden gecertificeerd op basis van hun toepassing van de productierichtlijnen van RSPO, terwijl de duurzame handel in palmolie wordt gevolgd en gecertificeerd op basis van het certificatiesysteem voor de gehele productieketen (van molenaar tot verkoper).

De aanpak van NN IP

Via beleggingen heeft NN IP te maken met palmolie. Vanwege de complexiteit van de productieketen, geloven wij niet dat uitsluiting de oplossing is. We gebruiken onze invloed als belegger liever om de normen in de sector te verbeteren. Onze aanpak gaat bij voorkeur uit van engagement met alle betrokken partijen in de productieketen; van palmolieproducent tot detailhandel.

NN IP is lid van de PRI-werkgroep voor Sustainable Palm Oil. Deze groep richt zich op de bedrijven die palmolie telen, verhandelen en verwerken. Sinds 2013 is de werkgroep de dialoog aangegaan met veertien bedrijven, met als doel om transparantie, beleid en prestaties te verbeteren. De werkgroep is ook actief in andere schakels van de productieketen van palmolie, bijvoorbeeld in regelgevende instanties zoals RSPO. NN IP leidt een aantal belangrijke dialogen met telers.

De werkgroep heeft onlangs ook besloten om met een aantal regionale banken in contact te treden. Tijdens een reis in november 2018 heeft de groep een aantal van hen ontmoet om meer te weten te komen over hun huidige financieringsbeleid voor de palmoliesector en welke rol zij kunnen spelen om de normen te verbeteren.

NN IP heeft een aantal engagementdoelstellingen opgesteld in het kader van RSPO voor bedrijven die palmolie telen, verhandelen en verwerken:

- Verbetering van de traceerbaarheid van palmolie, waaronder certificering voor producenten, handelaren en verwerkers.
- Het steunen en respecteren van de mensenrechten en het verbeteren van de werkomstandigheden op palmolieplantages, alsmede hun betrokkenheid bij de plaatselijke gemeenschap.
- Het invoeren van duurzame vormen van landbouw: het gebruik van gevaarlijke pesticiden verminderen, de ontbossing een halt toeroepen, de vervuiling van hoogveen tegengaan en het beschermen van natuurlijke hulpbronnen/biodiversiteit.
- Kleine boeren helpen zich te ontwikkelen om zo hun normen te verbeteren en kennis te vergroten.

Het resultaat tot nu toe

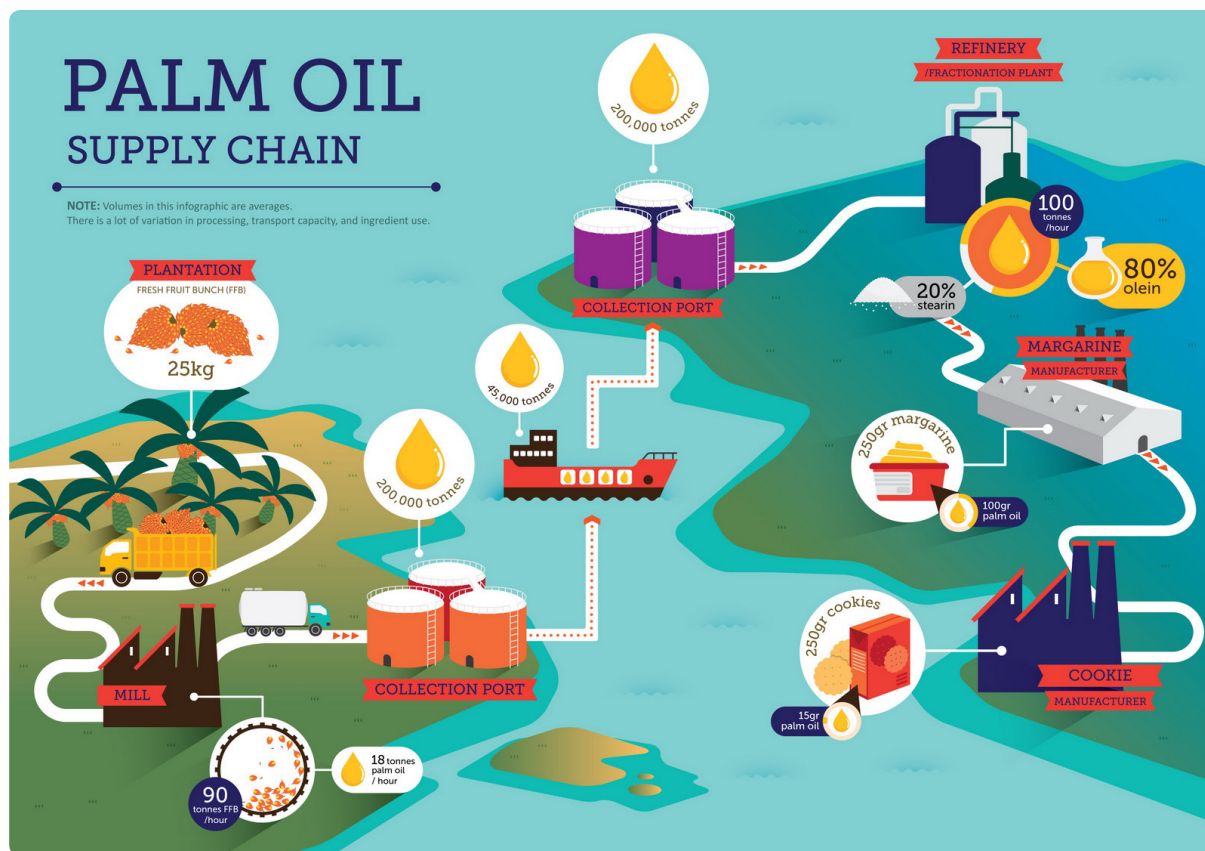
Verschillende bedrijven waarmee we in gesprek zijn, zetten zich in voor duurzaamheid. De meerderheid daarvan heeft een gedetailleerd beleid voor palmolie ontwikkeld. We hebben engagements met grote plantagebedrijven waaronder IOI, IJM en Genting Plantations¹. IOI stond onder streng toezicht, maar heeft nu een duurzaamheidsbeleid ingevoerd waarin NDPE is geïntegreerd (geen ontbossing, geen vervuiling van veengebieden, geen exploitatie). Daarnaast zal het bedrijf beschermde gebieden met rust laten. Het invoeren van dergelijk beleid en het verhogen van de transparantie wordt voor veel spelers de volgende uitdaging.

¹ Enkel ter illustratie. Bedrijfsnaam, uitleg en argumenten worden als voorbeeld gegeven en vormen geen aanbeveling om het aandeel te kopen, te houden of te verkopen.

Hoofdstuk 7

RSPO speelt ook een belangrijke rol. Het certificeringsproces en de audits om te controleren of bedrijven de richtlijnen naleven, helpen om normen te handhaven. Banken en andere financiers gebruiken de RSPO ook als handvat om bedrijfsrisico's te berekenen en een aantal weigert een lening te verstrekken aan bedrijven die geen RSPO-lid zijn. In de loop van 2019 zal NN IP de engagementactiviteiten uitbreiden naar een aantal Aziatische banken. Het doel hiervan is om de financieringsregelingen te verbeteren en ervoor te zorgen dat afspraken met betrekking tot duurzaamheid worden nageleefd.

We blijven toezicht houden op de voortgang en gebruiken onze invloed om alle partijen in de productieketen ertoe te zetten samen de sector te veranderen. We hebben engagementscores ontwikkeld voor bedrijven waarin wij beleggen en we gebruiken tools zoals het gratis online platform SPOTT (Sustainable Palm Oil Transparency Toolkit) en algemeen ESG-research om toezicht te houden op deze bedrijven en hen te helpen om te verbeteren.

Bron: Roundtable on Sustainable Palm Oil, 2019

Levensmiddelen en voeding

Van antibiotica in dierenvoeding tot kinderarbeid in de cacaosector

Tegen 2025 zal naar schatting jaarlijks 1.200 miljard dollar nodig zijn om de gevolgen van obesitas wereldwijd te behandelen, terwijl de totale kosten voor de aanpak van ondervoeding naar verwachting bijna het dubbele zullen bedragen, namelijk 2.100 miljard dollar. Een groot deel van de wereldwijde bevolking consumeert geen evenwichtige voeding en dit kan een aanzienlijke impact hebben op hun sociale leven, financiële situatie en persoonlijke welzijn.

Beleggen in voeding is een belangrijke manier om op dit gebied sociaal-economische winsten te behalen en daarom heeft het nu een prominente plaats gekregen in de SDG's van de VN.

Ondervoeding is een universeel sociaal en economisch probleem met vele vormen en leidt tot een slechte gezondheid en hogere sterftcijfers. De groepen die het meeste risico lopen zijn jonge kinderen, tienermeisjes, zwangere vrouwen en moeders die borstvoeding geven, ouderen, zieken of mensen met een verlaagd immuunsysteem, inheemse bevolkingsgroepen en mensen die in armoede leven. Er wordt geschat dat ondervoeding in al zijn vormen de maatschappij 3.500 miljard dollar per jaar kan kosten.

Bovendien hebben drie van de vier niet-overdraagbare ziektes (NCD's) die de meest voorkomende doodsoorzaken wereldwijd vormen, voedingsgerelateerde oorzaken (hart- en vaatziekten, diabetes en sommige vormen van kanker).

Engagement met voedsel- en drankenproducenten

Wij geloven dat voedsel- en drankenproducenten met een sterk, wereldwijd voedingsbeleid in een betere positie verkeren om het risico van toenemende regulering in de sector het hoofd te bieden en ten volle kunnen profiteren van veranderende trends in de levensstijl van de consument. Daarnaast spelen ze een belangrijke rol in het behalen van de tweede en derde SDG: hongersnood tegengaan en de gezondheid en het welzijn van mensen verbeteren door betere voeding.

In 2018 is NN IP toegetreden tot de Investor Collaborative Engagement-groep van de Access to Nutrition Index (ATNI). De groep is een actieve dialoog aangegaan met zeventien beursgenoteerde voedsel- en drankenproducenten in de ATNI.

Hoofdstuk 7

De doelstelling van de groep is om voedselproducenten te stimuleren om:

- Deel te nemen aan het ATNI-onderzoeksproces door actuele en volledige informatie te verstrekken over hun beleid, bedrijfsvoering en prestaties.
- Rapporten over voeding te publiceren, inclusief duidelijke updates over hoe hun bedrijf profijt kan trekken uit het aanpakken van voedingsproblemen.
- Het huidige beleid, de bedrijfsvoering en productportefeuille te herzien in het kader van best practices, met bewijs van effectieve maatregelen tegen de zwakke punten.
- Actief samen te werken met gezondheidsorganisaties, overheden, beleidsmakers, consumenten, industrie-organisaties en andere belanghebbenden om oplossingen te vinden voor voedingsproblemen.

Dierenwelzijn en antibiotica

Naast onze engagement in de voedingsmiddelensector, zijn we in 2018 ook toegetreden tot FAIRR (Farm Animal Investment Risk and Return). Dit is een collectief beleggersnetwerk dat de bewustwording vergroot van de materiële ESG-risico's en -kansen rond de intensieve veehouderij. NN IP is toegetreden tot verschillende collectieve engagements, waarvan er een betrekking heeft op het gebruik van antibiotica in dierenvoeding.

Antibioticaresistentie is een van de snelst opkomende bedreigingen voor de volksgezondheid en nu al verantwoordelijk voor ongeveer 700.000 sterfgevallen per jaar. Zonder effectieve antibiotica worden zelfs veel voorkomende infecties en kleine verwondingen riskant en misschien zelfs wel dodelijk. Geschat wordt dat antibioticaresistentie de wereld 100.000 miljard dollar aan productieverlies kan kosten tussen nu en 2050. Volgens schattingen van de Europese Unie is antibioticaresistentie alleen al in Europa verantwoordelijk voor meer dan 1,5 miljard dollar aan zorgkosten en productieverlies per jaar.

In deze dialogen zijn wereldwijd twintig voedselproducenten gevraagd om hun gebruik van antibiotica in hun productieketen te beperken. Zij kunnen de volksgezondheid beschermen en waardecreatie op de lange termijn garanderen door:

- een beleid vast te stellen om routinematig, profylactisch gebruik van antibiotica in alle productieketens geleidelijk af te schaffen.
- Duidelijke doelstellingen en tijdlijnen op te stellen voor de uitvoering
- De transparantie te verhogen door te rapporteren over implementatie en gegevenscontrole

Kinderarbeid in de voedselvoorzieningsketen

In 2018 zijn we toegetreden tot de Food Supply Chain Engagement, een driejarig beleggingsinitiatief onder leiding van GES dat loopt tot eind 2020. Twintig voedsel- en dranken-producenten en bedrijven in de voedseldetailhandel zijn uitgenodigd om de dialoog aan te gaan met een groep beleggers. Het doel is om de risico's die samenhangen met kinder- en dwangarbeid in hun productieketens aan te pakken, en om de potentiële negatieve effecten te herstellen die initiatieven voor arbeidsrechten op hun bedrijven kunnen hebben. Via deze dialogen proberen we bedrijven ook te bewegen boeren en kleinschalige landbouwers in hun productieketen een redelijk inkomen te bieden.

We hebben al verschillende bijeenkomsten met bedrijven achter de rug, sinds de start van de gesprekken begin vorig jaar. Over het algemeen staan ze open voor een dialoog met beleggers over dit onderwerp, en ze zijn in wisselende mate bereid om risico's op het gebied van arbeids- en mensenrechten in hun productieketen aan te pakken. We zien dat veel bedrijven waarmee we hebben gesproken veel meer informatie over hun activiteiten op dit gebied met ons hebben gedeeld dan ze openbaar maken. De meeste bedrijven hebben een vorm van beleid voor arbeidsrechten, en sommige hebben risicobeoordelingen uit laten voeren om te identificeren waar zich in de productieketen de grootste risico's voor arbeidsrechten bevinden.

Maar het reduceren van risico's en samenwerking in de industrie is veel minder ver ontwikkeld. De beleggersgroep heeft nu contact gehad met een aantal externe belanghebbenden. Zij zijn recentelijk uitgenodigd om te praten op het ILO-IPEC Child Labour Platform, een forum dat bedrijven samenbrengt die strijden tegen kinderarbeid. Er dienen zich nu een paar goede voorbeelden aan onder de best presterende bedrijven. Naarmate het initiatief vordert, zullen deze ondernemingen als voorbeeld fungeren in een poging om de normen voor de hele sector te verhogen.

Kinderarbeid in de cacaoproductie

Wereldwijd werken er meer dan 100 miljoen kinderen in de landbouw. Twee miljoen daarvan werken in de twee landen waar de meeste cacao wordt geproduceerd, te weten Ivoorkust en Ghana. We zijn actief in een langetermijnsamenwerking met de cacao-industrie onder leiding van GES. Het verhoogde toezicht op kinderarbeid en de aanpak daarvan in gebieden waar cacao wordt geproduceerd, is een belangrijke ontwikkeling van de afgelopen jaren. Bovendien zijn deze systemen door veel grote cacao- en chocoladeproducenten overgenomen.

Recent onderzoek heeft belangrijke gegevens opgeleverd over de inkomensniveaus in cacaoproducerende gemeenschappen. Zo heeft onderzoek uitgewezen dat het gemiddelde feitelijke inkomen in Ivoorkust slechts 37% van het minimuminkomen bedraagt. Een grootschalig onderzoek in opdracht van het Amerikaanse ministerie van Arbeid in 2015 wees uit dat kinderarbeid op grote schaal voorkomt in de cacao-industrieën van Ivoorkust en Ghana. In het oogstseizoen van 2018/2019 zal een vervolgonderzoek worden uitgevoerd dat moet aantonen of de inspanningen van de cacao-industrie en andere partijen daadwerkelijk effectief zijn geweest.

Olie en gas

Overleven in een koolstofarme wereld

De olie- en gassector draagt in grote mate bij aan klimaatverandering. Door in deze sector te beleggen is NN Investment Partners ook blootgesteld aan klimaat-gerelateerde risico's. We erkennen onze rol als verantwoord belegger en hebben holistische doelstellingen gecreëerd waarbij de focus ligt op de energietransitie. Hiermee stimuleren we de bedrijven waarmee wij samenwerken om strategieën te ontwikkelen voor een koolstofarme toekomst.

De uitdaging

De opwarming van de aarde – de stijging van de gemiddelde temperatuur en de effecten daarvan – wordt grotendeels veroorzaakt door broeikasgassen die in toenemende mate in de atmosfeer terechtkomen. Veel activiteiten van de mens, zoals ontbossing, transport, verandering van de manier waarop land gebruikt wordt en de verbranding van fossiele brandstoffen, dragen hieraan bij. De potentiële risico's in verband met klimaatverandering hebben geleid tot actie op nationaal en internationaal niveau, en hebben de transformatie van de energiesector en de snelheid waarmee deze zich voltrekt, versterkt. De goedkeuring van het Akkoord van Parijs en het invoeren van de SDG's van de VN tonen de wereldwijde bereidheid aan om klimaatverandering en andere milieuproblematiek aan te pakken. Het complexe karakter van de sector is een volgend probleem. Hoewel de geïntegreerde olie- en gasmaatschappijen het meeste risico lopen, hebben klimaat-

gerelateerde risico's effect op de bedrijfsmodellen en -bepalingen in de gehele productieketen. Sommige bedrijven richten zich op het verhogen van de energie-efficiëntie en het tonen van meer maatschappelijke verantwoordelijkheid, maar hebben nog geen plannen om over te stappen op schonere vormen van energie. Andere bedrijven nemen juist stappen om verschillende soorten energie te gebruiken en investeren in koolstofarme technologieën. Maar nu de grondstofprijzen weer stijgen, is er meer commercieel belang om te blijven beleggen in het ontwikkelen van oliereserves, waarvan er nog genoeg bestaan. Het terugbrengen van de vraag, door middel van strenger beleid of hogere tarieven, zou nodig kunnen zijn om de motivatie voor het produceren van fossiele brandstoffen te verminderen.

De aanpak van NN Investment Partners

Om een consistente aanpak te waarborgen, hebben we een kader voor engagementdoelstellingen ontwikkeld. We stellen geen doelstellingen voor individuele spelers; wij zorgen ervoor dat ons beleid toepasbaar is op alle bedrijven waarmee we een dialoog aangaan. In het licht hiervan hebben we verschillende doelstellingen ontwikkeld die we jaarlijks monitoren en evalueren.

We verwachten van bedrijven dat ze transparant zijn over hun beleid, zodat er voldoende overzicht is op bestuursniveau. Hieronder vallen verantwoordingsmechanismen en belangrijke indicatoren op het gebied van klimaatprestaties. Wij spelen hierbij een belangrijke rol door op jaarlijkse aandeelhoudersvergaderingen te stemmen over de benoeming van bestuursleden en beloningen.

Beleggers willen ook steeds vaker dat bedrijven een scenarioanalyse maken om te laten zien wat hun kansen zijn om te overleven in een wereld met weinig CO₂-uitstoot. Dergelijke strategieën leggen de nadruk op de verwachtingen voor de toekomstige vraag naar energie, de mogelijke effecten van openbaar beleid en de impact van nieuwe technologieën, zoals elektrische voertuigen of duurzame energiebronnen.

Dat duurzaamheids- en klimaatrapporten steeds vaker worden gebruikt voor transparantie en openheid, is een welkome ontwikkeling. We moedigen bedrijven aan om deze rapporten op te nemen in hun jaarlijkse verslaggeving, waarbij ze hun visie en reacties op materiële, klimaatgerelateerde risico's en kansen openbaar maken. We ondersteunen zelfregulerende initiatieven zoals de Task Force on Climate Related Disclosure (TCFD) en ondernemingen die dergelijke initiatieven opnemen in hun bedrijfsplan. Maar dit is niet genoeg om de risico's aan te pakken. Daarom steunen we bedrijven die actief betrokken zijn bij publiek beleid en geven we constructieve suggesties over hoe beleidsmaatregelen hun plannen kunnen ondersteunen om klimaatgerelateerde risico's op te nemen in hun bedrijfsmodellen.

Het resultaat tot nu toe

In 2018 hebben we 49 bedrijven geanalyseerd die betrokken zijn bij alle aspecten van de industrie, om zo de verschillende risico's waarmee we te maken hebben te kunnen begrijpen (apparatuur, dienstverlening, onderzoek, productie, raffinage, marketing, opslag en transport en geïntegreerde olie- en gasmaatschappijen). Hieruit bleek dat 40 van de 49 bedrijven een jaarlijks klimaat- of duurzaamheidsrapport uitbrachten, waarin ze hun beleid op klimaatverandering beschrijven.

Hoofdstuk 7

Hoewel het aantal bedrijven dat rapporteert bemoedigend is, zijn er grote verschillen in de mate waarin details en doelstellingen omtrent hun klimaatambities worden prijsgegeven.

In bredere zin werken we samen met andere beleggers om onze boodschap aan bedrijven kracht bij te zetten. Onze betrokkenheid bij het aanpakken van klimaatgerelateerde risico's komt tot uiting in ons lidmaatschap van de UN PRI en de Institutional Investors Group on Climate Change (IIGCC), die effectieve samenwerkingsverbanden bieden om deze kwesties aan te pakken. We nemen deel aan het corporate-programma van IIGCC, waarin we de risico's en kansen van klimaatverandering voor bedrijven bespreken en discussiëren over hoe deze kunnen worden aangepakt en openbaar kunnen worden gemaakt. We zijn ook lid van de Climate Action 100+.

Stemmen om CO₂-uitstoot te verminderen

Tijdens de aandeelhoudersvergadering van Royal Dutch Shell¹ hebben wij voor een resolutie gestemd om de onderneming te verzoeken CO₂-reductiedoelstellingen aan te nemen, in overeenstemming met het Akkoord van Parijs. Hoewel slechts 5,5% van de uitgebrachte stemmen vóór de resolutie was en deze door de vergadering werd verworpen, zijn wij niettemin van mening dat het een sterk signaal heeft gegeven aan de onderneming om een actievere rol te spelen bij de overgang naar koolstofarme energiebronnen. We zijn erg tevreden met de aankondiging van Shell, in december 2018, dat er op de korte termijn klimaatdoelen gesteld gaan worden en dat de vergoedingen van bestuursleden worden gekoppeld aan de doelstellingen voor CO₂-uitstoot. De aankondiging stond in een gezamenlijke verklaring met institutionele beleggers namens Climate Action 100+.

¹ Enkel ter illustratie. Bedrijfsnaam, uitleg en argumenten worden als voorbeeld gegeven en vormen geen aanbeveling om het aandeel te kopen, te houden of te verkopen.

Klimaatbestendigheid

Bedrijven voorbereiden op de toekomst

Klimaatverandering heeft al een brede impact op vele gebieden, waaronder landbouw, ecosystemen, watervoorraden en de gezondheid, en dit zal waarschijnlijk nog toenemen. Bodemverontreiniging, plaatselijke waterstress en extreme weersomstandigheden kunnen de economische prestaties van bedrijven en landen negatief beïnvloeden.

Het hoofddoel van het Akkoord van Parijs van december 2015, sinds februari 2018 ondertekend door 195 leden van het Klimaatverdrag, is om de reactie op de dreiging van klimaatverandering te versterken. De ondertekenaars streven ernaar de temperatuurstijging deze eeuw ruim onder de 2 graden Celsius boven het pre-industriële niveau te houden en deze liefst nog verder in te perken tot 1,5 graad. Hoewel er geen strenge regelgevingen worden opgesteld, is het Akkoord van Parijs het eerste complete klimaatverdrag en een stimulans om tegen het einde van de eeuw CO₂-neutraliteit te bereiken.

De aanpak van NN Investment Partners

We verwachten van bedrijven dat ze toezicht houden op de hoeveelheid CO₂ van hun activiteiten en indien relevant ook van hun complete waardeketen. Strengere regelgeving in sommige rechtsgebieden stimuleert bedrijven om zich voor te bereiden op een toekomst met lage CO₂-uitstoot, een trend die we willen voortzetten.

We sporen bedrijven aan om te rapporteren over hun CO₂-uitstoot en -doelen in het kader van het CDP (Carbon Disclosure Project). We ondersteunen de missie van CDP om bedrijven te transformeren, klimaatverandering terug te brengen en de natuurlijke hulpbronnen van de aarde te beschermen. Daartoe gaan we in gesprek met de bedrijven waarin wij beleggen om hen aan te moedigen duurzame en koolstofarme strategieën te implementeren en om de uitstoot te meten, publiceren en verminderen. De volgende drie voorbeelden laten zien hoe we met bedrijven communiceren om de overgang naar een koolstofarme economie te stimuleren.

Nutsbedrijven – conclusie van drie jaar dialoog over CO₂-risico's

Van juni 2015 tot juni 2018 hebben we deelgenomen aan een beleggersinitiatief voor CO₂-risico's. Twintig nutsbedrijven werden uitgenodigd om in gesprek te treden met een groep beleggers, waaronder NN IP. Het doel van deze dialoog, die was opgestart vóór het Akkoord van Parijs, was om bedrijven een duwtje in de juiste richting te geven wat betreft het niveau van

Hoofdstuk 7

hun CO₂-risico's, het rapporteren over de uitstoot van broeikasgassen, broeikasgasinventaris, doelstellingen, plannen om uitstoot te verminderen en over hun klimaatrisico-beoordelingen en oplossingen daarvoor.

De resultaten

Gedurende deze periode vonden er algemene verbeteringen plaats in de bereidheid van de bedrijven om proactief klimaatproblemen aan te pakken, vooral wat betreft het rapporteren over hun broeikasgasinventaris. Verschillende Aziatische bedrijven toonden in het laatste jaar van onze engagement een toenemende belangstelling, deels als gevolg van de toenemende eisen op het gebied van regelgeving en de vraag van de publieke pensioenfondsen.

Er is ook vooruitgang geboekt op het gebied van emissie-reductiedoelstellingen en actieplannen. Bedrijven worden namelijk in toenemende mate beoordeeld op de naleving van wetenschappelijk onderbouwde doelstellingen of vergelijkbare gepubliceerde informatie. De resultaten op het gebied van risicobeoordeling en -beperking bleven voor meer dan de helft van de engagementbedrijven echter ongewijzigd, wat betekent dat er nog werk aan de winkel is. We zullen dan ook doorgaan met onze engagement.

Climate Action 100+ – in gesprek met chemiebedrijven

Eind 2017 zijn we toegetreden tot het mondiale initiatief Climate Action 100+. Dit is een vijfjarig beleggersinitiatief met als doel in gesprek te gaan met de grootste uitstoters van broeikasgassen en zo de uitstoot terug te dringen, en de klimaatgerelateerde financiële rapportage en beleid rond klimaatverandering te verbeteren. Onder de noemer van Climate Action 100+ hebben verschillende fora voor klimaatverandering, waaronder de Institutional Investor Group on Climate Change (IIGCC), de krachten gebundeld met de PRI. NN Group is sinds juli 2017 lid van IIGCC, en NN Investment Partners is lid van PRI sinds 2008.

De resultaten

Door ons bij dit initiatief aan te sluiten, streven we ernaar om de belofte uit te voeren die is geformuleerd in het Global Investor Statement on Climate Change van de Klimaatconferentie van Parijs in 2015. Er is een duidelijke engagementagenda ingesteld voor alle bedrijven die betrokken zijn bij het initiatief en elk jaar wordt er een voortgangsrapport gepubliceerd. We zijn in gesprek gegaan met twee toonaangevende bedrijven in de chemiesector, Bayer en BASF¹.

We hebben de aandeelhoudersvergaderingen van beide bedrijven bijgewoond en hun raden van bestuur gevraagd om deel te nemen aan het programma. Daarnaast hebben we meerdere vergaderingen gehad met beide ondernemingen. Gezien de grootte en complexiteit van beide bedrijven hebben we hen gevraagd om transparanter te zijn en hun bedrijfsvoering meer af te stemmen op de belangen van het programma. De doelstellingen op de lange termijn voor het verkleinen van de CO₂-voetafdruk en hoe die waren ingebouwd in de organisatie, waren namelijk onduidelijk. Een van de bedrijven heeft een nieuwe strategie gepubliceerd en voor meer transparantie gezorgd. Met het andere bedrijf zijn we nog steeds in gesprek.

¹ Enkel ter illustratie. Bedrijfsnaam, uitleg en argumenten worden als voorbeeld gegeven en vormen geen aanbeveling om het aandeel te kopen, te houden of te verkopen.

Polen – engagement met metaalbedrijven en energiemaatschappijen

In de herfst van 2018 heeft onze behoefte om bewustzijn over klimaatrisico's te creëren en de positie en strategie van bedrijven beter te begrijpen, ons aangespoord om deel te nemen aan een reis naar Krakau. Dit in het kader van een samenwerkingsengagement met Poolse bedrijven in de metaal- en energiesector.

Het was voor het eerst dat we een officieel samenwerkingsengagement aangingen op het gebied van klimaatrisico's gericht op Poolse bedrijven die actief zijn in deze sectoren. In onze besprekingen stond de aanpak van klimaatrisico's in hun bedrijfsstrategieën centraal, alsmede de klimaatbestendigheid in hun bedrijfsvoering.

De resultaten

De mate van bewustwording over de impact van klimaatverandering op de bedrijfsactiviteiten verschilde. Deze verschillen waren ook aanwezig bij de ideeën over hoe dit risico moet worden aangepakt, en de algehele gevolgen voor de strategie en informatieverschaffing. Duidelijk werd dat bedrijven nog steeds moeite hebben om te reageren op de groeiende vraag naar openheid en het verstrekken van relevante informatie over uitstoot, aangezien niet in alle onderdelen van de organisatie altijd gegevens beschikbaar zijn.

Polen is nog steeds afhankelijk van kolen als bron van energie. In onze rol als belegger houden we hier rekening mee wanneer we de risico's en kansen voor deze bedrijven beoordelen als ze richtlijnen voor klimaatrisico's zouden invoeren en hun processen en beleggingsagenda succesvol zouden aanpassen. We blijven met deze partijen in gesprek en bouwen voort op deze inzichten.

Technologie

Openheid over cyberbeveiliging

De rol van technologie is een van onze belangrijkste engagementthema's. Het gaat hierbij om de interactie tussen technologie en maatschappij. Subthema's zijn onder meer gegevensbescherming en cyberbeveiliging, het internet der dingen, automatisering en de rol van menselijke creativiteit, en verstoring van bedrijfsmodellen.

De uitdaging

Dit engagementthema heeft raakvlakken met twee van de drie ESG-pijlers: de maatschappelijke pijler, en dan vooral op het gebied van productverantwoordelijkheid, en de beleidspijler, in de zin van management en bestuurskwaliteit en rapportages. Dit onderstreept het belang van dit onderwerp en de mate waarin het bedrijven en overheidsinstanties kan blootstellen aan zowel risico's als zakelijke kansen.

Bijvoorbeeld, in hoeverre hebben bedrijven en landen echt controle? Technologische vooruitgang kan op vele manieren invloed hebben op de bedrijven waarin we hebben geïnvesteerd: invloed op bedrijfsmodellen, strategieën en bestuurlijke vaardigheden op het gebied van technologie, risicobeheer en regelgeving. Technologie kan bestaande bedrijfsmodellen verstoren, maar ook resulteren in nieuwe modellen. Het kan de klantervaring verbeteren, maar de algoritmes die de interactie met de klant stimuleren, kunnen te complex zijn en daarmee ook het rapporteren bemoeilijken. Tot slot is er ook nog de impact van

de interactie tussen mens en machine en hoe dit van invloed is op organisaties.

De aanpak van NN Investment Partners

Deze engagementonderwerpen op het gebied van technologie bespreken we in verschillende fasen van het beleggingsproces. Veel risico's worden door onze beleggingsexperts ter sprake gebracht tijdens de regelmatige gesprekken met bedrijven en andere entiteiten. Tijdens deze gesprekken bespreken we niet alleen de risico's die de veranderende rol van technologie met zich meebrengt, maar we kijken ook naar kansen voor nu en voor de toekomst. Als aanvulling op de vergaderingen met portfoliomanagers en bedrijven besteden we in onze engagements veel aandacht aan cyberrisico's. Sinds de oprichting in 2017 zijn we actieve deelnemers aan een door de PRI gecoördineerde wereldwijde samenwerking op het gebied van cyberveiligheid. Er zijn meer dan 50 beleggers bij dit initiatief betrokken, dat zich richt op ongeveer 65 bedrijven in de consumentensector, gezondheidszorg en financiële

dienstverlening. Hoe kunnen beleggers bedrijven aanmoedigen om transparanter te zijn over cyberrisico en meer informatie te verstrekken over hun relatieve voorbereiding en bescherming? Momenteel fungeren we als co-leider in de dialoog met vier banken, een farmaceutisch bedrijf en een autofabrikant. Als onderdeel hiervan bekijken we de technische expertise van deze ondernemingen via (telefonische) bijeenkomsten met het personeel, zodat we een beeld kunnen krijgen van de bedrijfsvoering.

Het resultaat tot nu toe

De tussentijdse conclusie van onze PRI-cyberengagement is dat bedrijven cyberveiligheid over het algemeen weliswaar als een belangrijk bedrijfsrisico zien, maar dat weinig bedrijven communiceren dat zij beschikken over effectief beleid, bestuurlijke structuren en processen om cyberdreigingen aan te pakken.

Het is duidelijk dat het bestuur het voortouw moet nemen bij het beheren van de cyberrisico's. Dit betekent onder meer verantwoordelijkheid nemen voor het toezicht en ervoor zorgen dat de raad van bestuur voldoende ervaring en deskundigheid heeft om cyberrisico's zowel vanuit bedrijfseconomisch als IT-oogpunt te beoordelen. Aan de andere kant zouden bedrijven die onderdeel zijn van de dialoog over cyberveiligheid en die geen

gegevens openbaar maken een aantal garanties moeten bieden dat zij wel degelijk goede werkwijzen handhaven.

Er is een groeiend besef dat beleggers betere informatie nodig hebben om de potentiële impact van cybergebeurtenissen op de bedrijven waarin zij beleggen, effectief te kunnen beoordelen. Deels wordt dit gestimuleerd door de ontwikkelingen in de regelgeving van vorig jaar, zoals het Notifiable Data Breaches Scheme (NDB) in Australië, de Algemene Verordening Gegevensbescherming in de EU en andere, vergelijkbare rapportagesystemen.

We leggen vanuit verschillende invalshoeken veel nadruk op het onderwerp technologie en blijven ons ook in 2019 inzetten voor het PRI-engagement voor cyberveiligheid. Om beter te kunnen begrijpen in hoeverre bedrijven en emittenten bereid zijn om de risico's en kansen aan te pakken die samengaan met deze veranderingen, zullen we ook materiële technologische vraagstukken met hen bespreken.

Verbeterd rendement

De toekomstige winnaars vinden

Wij zijn namelijk van mening dat er een sterk verband bestaat tussen het positieve effect van de ESG-integratie op langere termijn en de verbetering van het risicogecorrigeerde rendement. Bovendien spelen ook de effecten op het welzijn van zowel de samenleving als het milieu een rol.

Hoe wij ons inzetten om continu rendement te verbeteren

- **ESG-data en integratie** – innovatieve data en wetenschappelijk onderzoek per sector
- **Aangepast stemgedrag en actief aandeelhouderschap** – het bevorderen van vooruitgang door middel van gesprekken en via gebruikmaking van stemrecht en transparantie
- **Actieve rol in samenwerkingsverbanden/initiatieven** – actieve benadering als vermogensbeheerder; gericht op het beïnvloeden van bedrijven om op een meer verantwoorde manier te handelen
- **Focus op verandering** – het verbeteren van de ESG-resultaten heeft meer impact op het beleggingsrendement dan absolute scores, en vormt de basis van het door ons gewenste beleggingsuniversum

Voortdurende focus op ESG-integratie met onderzoeksinstituut ECCE

We zijn voor meerdere jaren een samenwerking aangegaan met het European Centre for Corporate Engagement (ECCE). ECCE is een toonaangevend academisch onderzoeksinstituut op het gebied van duurzame financiering en verantwoord beleggen, en is verbonden aan de Universiteit Maastricht.

Door academisch onderzoek te integreren in onze ESG-beoordelingen verbeteren we het alfagenererend potentieel van onze producten

Het is ons doel om academisch onderzoek te integreren in onze ESG-beoordelingen. Hiermee kunnen we het alfa-genererend potentieel van onze producten blijven verbeteren, door zowel risicoreductie als rendementsverhoging. We voeren de bevindingen van dit onderzoek zo veel mogelijk door in onze beleggingsprocessen.

In deze samenwerking streven we ernaar om:

- De relatie tussen een breed scala aan duurzaamheidsfactoren en de belangrijkste spelers in waardecreatie, in het kader van vermogen en bedrijfsobligaties, te onderzoeken
- Inzicht te verkrijgen in hoe verschillende milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke (ESG)-factoren invloed hebben op het beleggingsrendement
- Wetenschappelijk onderzoek te ondersteunen dat relevant is voor onze beleggingsprocessen
- Te stimuleren door toonaangevend ESG-onderzoek

Talrijke onderzoeken van gerenommeerde financiële en academische instellingen ondersteunen de theorie dat er wereldwijd sterke positieve correlaties zijn tussen een solide ESG-beleid en -uitvoering en de financiële resultaten van bedrijven. Ons onderzoek in samenwerking met ECCE bevestigt dit.

Uit de resultaten blijkt een duidelijke positieve relatie tussen het meenemen van milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke (ESG)-factoren in beleggingsprocessen en de prestaties. Dit kan bijvoorbeeld resulteren in risicovermindering door controversiële holdings te vermijden. Maar een tweede belangrijke conclusie is dat het rendement ook kan worden verbeterd door verder te kijken dan de absolute ESG-scores van een bedrijf en aandacht te besteden aan periodieke veranderingen, ook wel momentum genoemd. Een aandelenportefeuille met gemiddelde ESG-scores (hoog ESG-momentum) creëert een aantrekkelijker Sharpe-ratio (meeteenheid voor het rendement per eenheid risico) dan een portefeuille met hoge of lage ESG-scores (laag ESG-momentum). Deze conclusie ondersteunt onze focus op het vinden van de winnaars van morgen, in plaats van het analyseren van de succesverhalen van vandaag.

Verantwoord beleggen is de belichaming van ons geloof dat een visie op de lange termijn een positief effect heeft op het rendement van onze klanten en op de maatschappij in het algemeen. Het meenemen van milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke (ESG)-factoren is een integraal aspect van onze fiduciaire rol ten opzichte van onze cliënten en een belangrijk onderdeel van de manier waarop wij beleggen. Het helpt ons om een meer complete manier van beleggen te bereiken, waarmee diepere inzichten kunnen worden verkregen, de balans tussen risico's en kansen voor onze klanten kan worden verbeterd en er op een opbouwende manier kan worden bijgedragen aan de maatschappij.

Valentijn van Nieuwenhuijzen

Chief Investment Officer van NN Investment Partners

Samenwerking

Het gaat erom wat we samen kunnen bereiken

We hebben veel ervaring in het samenwerken met belangrijke cliënten en andere toonaangevende organisaties met als doel ons onderzoek, onze expertise en de impact te verbeteren en de beste beleggingsresultaten te behalen. We hebben onze aanpak voor samenwerkingen op het gebied van verantwoordelijk beleggen uitgebreid en verbeterd om de best mogelijke ESG-informatie te verkrijgen, sterke beleggingsproducten te ontwikkelen en ten slotte een meer positieve, duurzame impact te hebben op de maatschappij.

- Samenwerking met toonaangevende academische instellingen
- Samenwerking met erkende beleggingsinstituten
- Internationale duurzaamheidsinitiatieven ondersteunen
- Samenwerkingsverbanden om ESG-onderzoek en -rapportages te bevorderen.

Samenwerking met toonaangevende academische instellingen

Onze samenwerking met academische instellingen en onze directe betrokkenheid bij onderzoeksinitiatieven komt ten goede aan de ESG-data die we gebruiken bij onze beleggingsbeslissingen en bij het aanvullen van onze eigen ESG-integratie met nieuwe inzichten.

ECCE Maastricht University

Dankzij onze langdurige relatie met ECCE (zie hoofdstuk 8, Verbeterd Rendement, voor meer informatie) kunnen we samen onderzoek doen naar de impact van ESG-normen op de prijzen van activa op financiële markten en de verschillende manieren bestuderen waarop beleggers kunnen samenwerken met de ondernemingen waarin zij beleggen. De bevindingen van ons onderzoek uit 2016 naar de relevantie van ESG-scores zijn volledig geïmplementeerd in de ESG-integratie van NN IP.

Yale Initiative on Sustainable Finance

NN IP en het Yale Initiative on Sustainable Finance (YISF) hebben onlangs hun samenwerking in een nieuw onderzoeksproject aangekondigd: 'Delivering value to investors from sustainability'. Dit wetenschappelijk onderzoeksprogramma onderzoekt of en hoe de integratie van milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke aspecten in het beleggingsproces het risico-rendement van beleggingsportefeuilles verbetert. De resultaten van dit onderzoeksprogramma kunnen hopelijk NN IP en de beleggingswereld in het algemeen helpen bij het ontwikkelen van instrumenten om financiële en duurzame doelstellingen te behalen.

Samenwerking met erkende beleggingsinstituten

Dankzij onze samenwerking met andere beleggingsinstituten kunnen we onze middelen en expertise bundelen. Op die manier zijn we in staat onze klanten geavanceerde beleggingsproducten aan te bieden die inspelen op hun behoeften qua duurzaamheid en impact.

FMO

FMO Investment Management

FMO Investment Management is de beleggingstak van de Nederlandse ontwikkelingsbank. FMO belegt al meer dan 48 jaar in de privésector in ontwikkelingslanden en in opkomende markten. De organisatie belegt in sectoren waarvan wordt verwacht dat op de lange termijn de hoogste impact kan worden bereikt: financiële instellingen, energiemaatschappijen en landbouw. Met een beleggingsportefeuille van 9,2 miljard euro verspreid over 85 landen is FMO wereldwijd een van de grotere bilaterale ontwikkelingsbanken in de privésector.

NN IP en FMO Investment Management hebben de handen ineengeslagen om een leningenfonds op te zetten voor opkomende markten. Beleggers kunnen samen met FMO leningen verstrekken aan financiële instellingen, duurzame energieprojecten en landbouwbedrijven in opkomende en grensoverschrijdende markten. Deze beleggingsoplossing draagt bij aan een aantal Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de VN, zoals het terugdringen van armoede en hongersnood, het bieden van betaalbare, schone energie en het creëren van banen.

Internationale duurzaamheidsinitiatieven ondersteunen

Door onze steun en actieve betrokkenheid bij internationale duurzaamheidsinitiatieven benadrukken wij onze ambitie en aanpak ten aanzien van verantwoord beleggen en goed bedrijfsbestuur. We schrijven ons niet alleen in als lid, maar nemen onze verantwoordelijkheid als wereldwijde vermogensbeheerder om tijd en moeite te steken in het ondersteunen van hun ambities en het behalen van resultaten.

PRI (Principles for Responsible Investment) (ondertekenaar sinds 2008)
De doelstelling van PRI is om de gevolgen van duurzaamheid voor beleggers in te kunnen schatten en ondertekenaars te ondersteunen om de zes principes te integreren in hun besluitvoering voor beleggingen en bezit. NN IP is lid van het samenwerkingsengagement voor cyberveiligheid, olie en gas, duurzame veehouderij en soja- en palmolie, onder leiding van PRI.

European SRI Transparency Code van Eurosif (ondertekenaar)
Het European Social Investment Forum (Eurosif) promoot transparantie over het gebruik van kwalitatieve beleggingscriteria om consumenten (beleggers) een goed geïnformeerde keuze te laten

maken, door duidelijk te zijn over de principes en processen die worden gebruikt in de beleggingsprocessen van de gezamenlijke fondsen van SRI.

ICGN (International Corporate Governance Network) (lid)
Deze organisatie heeft als missie om effectieve normen voor goed bedrijfsbestuur en beleggingsbeheer te promoten, om wereldwijd efficiënte markten en duurzame economieën te stimuleren. Onze governance-posities zijn gebaseerd op de ICGN Global Governance Principles en Global Stewardship Principles. NN IP is lid van het comité voor openheid en transparantie (Disclosure and Transparency Committee).

Eumedion (lid)
Eumedion, het Nederlandse forum voor goed bedrijfsbestuur en duurzaamheid, vertegenwoordigt de belangen van institutionele beleggers op het gebied van bedrijfsbestuur en gerelateerde duurzaamheidsprestaties en heeft als doel om de acceptatie en naleving van algemeen aanvaarde normen voor goed bedrijfsbestuur te vergroten. NN IP is actief lid van de beleggings- en onderzoekscomités en het juridisch comité, en daarnaast hoofdbelegger voor verschillende Nederlandse bedrijven.

IIGCC (Institutional Investors Group on Climate Change) (NN Group-lid)
IIGCC is een beleggersnetwerk dat samenwerkt voor klimaatverandering. Er zijn 140 leden verspreid over negen Europese landen, verantwoordelijk voor 18.000 miljard euro in activa onder beheer. Het doel van IIGCC is om een samenwerkingsplatform te bieden aan beleggers om publiek beleid, beleggingspraktijken en ondernemingsgedrag te stimuleren, waarin risico's en kansen op de lange termijn op het gebied van klimaatverandering worden aangekaart.

Climate Action 100+
Climate Action 100+ is een vijfjarig initiatief onder leiding van beleggers, om engagement aan te gaan met bedrijven die een aanzienlijke hoeveelheid broeikasgassen uitstoten en met andere bedrijven wereldwijd die de energietransitie kunnen stimuleren en kunnen helpen de doelen van het Akkoord van Parijs te behalen. NN IP is de sectorleider voor de chemiesector.

CDP (Carbon Disclosure Project) (NN Group-lid)
CDP is een internationale organisatie die de manier waarop de wereld zakendoet wil transformeren om klimaatverandering tegen te gaan en onze natuurlijke hulpbronnen te beschermen. De organisatie heeft duizenden bedrijven gemotiveerd

om open te zijn over hun milieuprestaties. Deze informatie wordt vervolgens beschikbaar gesteld aan beleggers.

Groene obligatiebeginselen van ICMA (International Capital Market Association) (lid)

De Groene obligatiebeginselen (GOB) zijn vrijwillige procesrichtlijnen waarin transparantie en informatieverstrekking worden aanbevolen en de integriteit van de ontwikkeling van de groene obligatiemarkt wordt gesteund door het uitleggen van de aanpak voor het uitgeven van een groene obligatie. Deze informatie dient als leidraad voor emittenten, beleggers en garantiesyndicaten.

G R E S B

GRESB Werkgroep Groene Obligaties (lid)

Deze groep brengt vastgoed-ondernemingen, garantiesyndicaten en beleggers in vastrentende waarden samen om informatie te delen, best practices te ontwikkelen en het gebruik van groene obligatie-financiering op de vastgoedmarkt te stimuleren.

FAIRR (Farm Animal Investment Risk & Return) (lid)

FAIRR wil ervoor zorgen dat beleggers de risico's en kansen begrijpen die gepaard gaan met intensieve veehouderij en slechte normen voor dierenwelzijn. Daarnaast ondersteunt het de beleggers in het beoordelen van deze elementen als onderdeel van hun beleggingsproces. NN IP neemt deel aan samenwerkings-dialogen in duurzame proteïnen en antibiotica.

ATNI (Access to Nutrition) (ondertekenaar)

ATNI is het eerste onafhankelijke, systematische initiatief met meerdere aandeelhouders dat is gericht op het bewustzijn van beleggers over hoe voedsel- en drankenproducenten omgaan met voedingsgerelateerde risico's en kansen. De organisatie beoordeelt voedingsbeleid, -praktijken en -prestaties van de grootste producenten op ontwikkelde en opkomende markten. NN IP leidt samen met andere bedrijven vier dialogen.

PLWF (Platform Living Wage Financials) (lid)

PLWF bestaat uit een groep financiële instellingen die samenwerken om de ondernemingen waarin wordt belegd te stimuleren, ondersteunen, beoordelen en controleren op hun toezegging om een

leefbaar loon te betalen aan de werknemers in hun toeleveringsketens. NN IP ondersteunt engagement in de kleding- en textielindustrie en leidt een aantal dialogen in de landbouw/voedselsector.

EFAMA (European Fund and Asset Management Association) (lid)

EFAMA is de vertegenwoordigende organisatie voor de Europese industrie voor beleggingsbeheer. NN IP is lid van de comités Stewardship, Market Integrity en het ESG Investment Standing Committee.

INVESTOR ALLIANCE
FOR HUMAN RIGHTS

Investor Alliance for Human Rights (lid)

De Investor Alliance for Human Rights vormt een collectief actieplatform om de invloed van beleggers te verenigen en te vergroten en de collectieve impact van de wereldwijde investeerdersgemeenschap op civiele- en mensenrechten te maximaliseren.

Climate Bonds Initiative (partner)

Het Climate Bonds Initiative is een internationale organisatie die ernaar streeft om de grootste kapitaalmarkt, de obligatiemarkt van 100.000 miljard dollar, in te zetten voor oplossingen voor klimaatverandering. De organisatie promoot het beleggen in projecten en activa, wat nodig is voor een snelle transitie

Hoofdstuk 9

naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie.

GIIN (Global Impact Investing Network) (lid)

Het Global Impact Investing Network is een non-profitorganisatie met als doel om de effectiviteit en mate van impact investing wereldwijd te verhogen. GIIN bouwt een belangrijke infrastructuur en ondersteunt activiteiten, opleiding en onderzoek die bijdragen aan de ontwikkeling van een coherente impactbeleggensector.

Global Investor Statement on Climate Change aangeboden aan de G7- en G20-landen (ondertekenaar)

NN IP heeft de Global Investor Statement on Climate Change ondertekend die is aangeboden aan de G7- en G20-landen. Zo'n 200 beleggers wereldwijd hebben dit ondertekend, waardoor er 26.000 miljard dollar in activa worden beheerd.

ISG (Investor Stewardship Group) (ondertekenaar)

De ISG is opgericht om alle soorten beleggers samen te brengen en een raamwerk voor rentmeesterschap op te stellen voor institutionele investeerders en bedrijfsbestuur-principes voor ondernemingen uit de Verenigde Staten.

Workforce Disclosure Initiative (ondertekenaar)

NN IP heeft een beleggersverklaring ondertekend van het Workforce Disclosure Initiative om verschillende bedrijven te vragen meer informatie te verstrekken over hun personeelsbeleid en maatschappelijk beleid.

UN Guiding Principles Reporting Framework Investor Statement (endorser)

Het UNGP Reporting Framework is op 24 februari 2015 van start gegaan. Dit kader kan beleggers helpen bij het identificeren van mensenrechtenrisico's in individuele bedrijven, het beoordelen van de transparantie over de resultaten op dit vlak en het vergroten van de betrokkenheid bij mensenrechtenkwesties.

Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD) (ondertekenaar)

NN IP heeft samen met anderen een brief aan 62 bedrijven wereldwijd ondertekend waarin hen gevraagd wordt om openheid over klimaatgerelateerde informatie, afgestemd op de Task Force on Climate-related Financial Disclosure (TCFD) op de volgende kernpunten:

- Risicobeoordeling en -beheer
- Strategie en implementatie
- Koolstofarme producten en diensten
- Beleidsdialogen en samenwerking met andere partijen

Access to Medicine Index (ondertekenaar)

De Access to Medicine Index beoordeelt onafhankelijk de inspanningen van farmaceutische bedrijven om medicijnen beschikbaar te stellen in ontwikkelingslanden. Twee miljard mensen hebben geen toegang tot geneesmiddelen. Aan de hand van de index kan inzicht worden verkregen over wat de farmaceutische industrie doet om deze situatie te verbeteren.

Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (NN Group-lid)

De VBDO heeft als doel om een duurzamere kapitaalmarkt te realiseren door bewustzijn te creëren bij multi-nationale organisaties en beleggers over de bijdrage die zij kunnen leveren aan een duurzame kapitaalmarkt. VBDO is de enige organisatie in Nederland die institutionele en individuele beleggers vertegenwoordigt.

Samenwerkingsverbanden om ESG-onderzoek en -rapportages te bevorderen

We werken ook samen met toonaangevende leveranciers van gegevens-, onderzoek- en engagement-diensten op het gebied van ESG.

Sustainalytics

Sustainalytics levert informatie over ESG-beleid, -prestaties en -gedrag van meer dan 5.000 emittenten en bedrijven. We hebben toegang tot alle gegevens.

ISS-Ethix

ISS Ethix Climate Solutions

ISS Ethix Climate Solutions is een specialist op het gebied van onderzoek naar gegevens over de CO₂-afdruk en het gebruik van afval en water, van meer dan 25.000 bedrijven.

Bloomberg

Bloomberg

Bloomberg is een toonaangevende informatieleverancier over bedrijven en markten.

HOLT

HOLT

HOLT verstrekt kwantitatieve gegevens over meer dan 3.000 Europese bedrijven met betrekking tot operationele kwaliteit, waarde, momentum en bestuur.

CGLytics

CGLytics (voorheen DirectorInsight) is een specialist op het gebied van onderzoek, met uitgebreide gegevens over 3.000 bedrijven.

Equileap

Equileap is een specialist op het gebied van gegevens over gendergelijkheid van meer dan 3.000 bedrijven.

TruValueLabs (TVL)

TVL is anders, omdat het kunstmatige intelligentie gebruikt voor ongestructureerde ESG-data en daarbij gebruikmaakt van informatie uit bronnen die niet afkomstig zijn van bedrijven. Dit vult de ESG-gegevens die we van onze bestaande leveranciers krijgen aan, en biedt ons een nieuwe invalshoek voor ESG-prestaties.

ESG Screen17

ESG Screen17 biedt een premium ESG-gegevensanalyse vanuit meerdere bronnen om beleggers te helpen de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de VN om te zetten.

Refinitiv

Refinitiv (voorheen Thomson Reuters) beschikt over een gegevensdatabank die wij kunnen gebruiken als rijke bron aan waarneembare ESG-gegevens, metingen en scores. De gegevens worden verzameld uit openbare informatie en aan de hand daarvan kunnen wij een mening vormen over hoe emittenten presteren op belangrijke gebieden zoals bedrijfsbestuur, ondernemingsgedrag, klimaatverandering, gebruik van hulpbronnen en mensenrechten en menselijk kapitaal.

INVESTMENT SERVICES

Global Engagement Service (GES)

GES is leider op het gebied van verantwoordelijke beleggings- en engagementservices. (Onlangs overgenomen door Sustainalytics).

Beleggingsstrategieën

Wij zijn een actieve en verantwoorde belegger

NN IP is een wereldwijde institutionele belegger met een brede beleggingshorizon. Het is onze taak om in het belang van onze begunstigten te handelen. Bij het vervullen van deze taak erkennen wij het belang van ESG-factoren in ons beleggingsproces voor beter gefundeerde beleggingsbeslissingen en geoptimaliseerde risico-rendementsprofielen. Ook draagt deze integratie bij aan een goede afspiegeling van de waarden van NN in het beleggingsproces en aan de afstemming op de bredere doelstellingen en verwachtingen van de samenleving.

We integreren ESG-criteria in een groot aantal activa en zijn voortdurend bezig met het optimaliseren van dit proces. Daarnaast hebben we duurzame en impactstrategieën die nog sterker ESG-georiënteerd zijn. De verschillende benaderingen die worden toegepast op onze ESG-, duurzame en impact strategieën zijn weergegeven in de onderstaande tabel.

De tabel op pagina 49 laat zien dat wij naast ESG-integratie ook stem- en engagementactiviteiten uitvoeren voor een aanzienlijk deel van onze activa (indien relevant). De uitsluitingslijst van NN Group is van toepassing op alle activa die wij beheren, en onze duurzame en impactstrategieën maken daarnaast gebruik van aanvullende criteria voor uitsluiting.

Voorbeelden van NN IP-beleggingsstrategieën waarin ESG nog niet volledig is ingebed, zijn onder meer liability driven investments (LDI), particuliere hypotheek en enkele multi-asset- en derivatenportefeuilles. We onderzoeken of toekomstige ESG-integratiebenaderingen voor deze activa mogelijk zijn. Beperkingen die voortvloeien uit regelgeving en/of de uitsluitingslijst van NN Group zijn te allen tijde van toepassing.

Het beheerd vermogen in duurzame en impactstrategieën (euro)

Duurzame strategieën	15,388 miljard
Impactstrategieën	1,161 miljard

Cijfers per 31 december 2018.

	ESG strategies Embedding ESG data in our investment strategies to improve risk-adjusted returns	Sustainable strategies Focusing on today's and tomorrow's sustainability leaders	Impact strategies Targeting companies that make a clear positive contribution to the UN SDGs
ESG Integration	Ongoing ESG data enrichment and integration		
Engagement for Change	Engagement on industry themes and bottom-up company dialogues		
	NN IP voting policy NN Group exclusion list NN Group exclusion list plus exclusion of additional industries at portfolio managers' discretion		
Improved Returns	Emphasis on material ESG data in our research and development efforts as well as in portfolio implementation enhances risk adjusted returns for all strategies		
Global Partnering	Partnering with research and data institutes, and international initiatives		Additional partnering with strategy leader in impact investing
Transparent Reporting	- Engagement results - Voting activities	- Engagement results - Voting activities - Carbon, Waste - Controversy scores	- Engagement results - Voting activities - Carbon, Waste - Controversy scores - SDG exposures

ESG-strategieën

Integratie van ESG-gegevens in de beleggingsstrategieën om het risicogecorrigeerd rendement te verbeteren.

Milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke (ESG)-factoren hebben een belangrijke immateriële waarde omdat ze de huidige en toekomstige winnaars van onze beleggingsportefeuilles bepalen. We hebben de ESG-factoren volledig geïntegreerd in het beleggingsproces van onze strategieën (aandelen, vastrentend en multi-asset). Milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke (ESG)-factoren worden per land, sector, bedrijf en zelfs per onderwerp geëvalueerd, en zowel top-down als bottom-up geanalyseerd. Onze investment cases bevatten een overzicht van die ESG-onderwerpen die relevant kunnen zijn voor de onderneming in kwestie. De integratie van milieu-, maatschappelijke en

bestuurlijke (ESG)-factoren komt ook aan bod bij het opbouwen van de beleggingsportefeuille tijdens het beleggingsproces.

Engagement en stembeleid

Wij zijn actieve beleggers, zowel in de rol van aandeelhouder als in die van obligatiehouder, en kiezen ervoor om in contact te treden met de bedrijven waarin we beleggen. Ons doel is om hen te ondersteunen in hun streven naar duurzaam ondernemen. Dit kan zijn door het delen van best practices of door aandeelhoudersverwachtingen te sturen. Dit maakt de bedrijven waarin we beleggen veerkrachtiger en verbetert hun prestatiepotentieel. Bovendien creëren we zo een nog grotere positieve impact op de samenleving als geheel.

Waar mogelijk voeren wij engagement- en stemactiviteiten uit. Uitoefening van het stemrecht is een van de meest krachtige

Hoofdstuk 10

instrumenten van actief eigenaarschap en daarom brengen we onze stem uit op de aandeelhoudersvergaderingen van onze participaties; zowel voor onze eigen activa als die van onze klanten. Wij publiceren onze stemactiviteiten gedurende het hele jaar op nnip.com. In 2018 heeft NN IP op 2.118 aandeelhoudersvergaderingen gestemd over 26.839 agendapunten. We hebben ook een groot aantal aandeelhoudersbesluiten gesteund rondom thema's als samenleving en milieu (respectievelijk 73% en 95%).

Voor meer informatie, zie hoofdstuk 6 over engagementactiviteiten.

Duurzame strategieën

Focus op huidige én toekomstige leiders op het gebied van duurzaamheid.

Onze duurzame strategieën integreren ook tijdens het beleggingsproces milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke (ESG)-factoren en volgen een soortgelijk engagement- en stembeleid als onze ESG-strategieën. Ze bieden bovendien een gevarieerd alfa-potentieel door te beleggen in bedrijven met duurzame bedrijfsmodellen.

Bij het toetsen van investeringskandidaten hechten wij waarde aan ESG-verbetering. Dit zorgt ervoor dat de bedrijven die wij selecteren ESG-uitdagingen niet uit de weg gaan en op een duurzame manier werken aan de verbetering van hun bedrijfsmodellen. Om risico's zoveel mogelijk in te perken en positieve veranderingen te stimuleren, vermijden we relevante controverses. Deze kunnen betrekking hebben op kwesties rondom milieu, samenleving of bestuur. Als het gaat om de impact op het milieu, streven we ernaar om te beleggen in effecten die een kleinere CO₂-voetafdruk hebben, minder energie verbruiken of minder afval produceren dan de gemiddelde marktindex.

Wij bieden een breed scala aan duurzame aandelen-, vastrentende en multi-asset-strategieën:

Aandelen	Global Sustainable Equity European Sustainable Equity Enhanced Index Sustainable Equity
Vastrentend	Euro Sustainable Credit (in- en exclusief Financials) Sustainable Infrastructure Debt (first close 2019)
Multi-Asset	Balanced European Sustainable

Impactstrategieën

Focus op bedrijven die een duidelijk positieve bijdrage leveren aan de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's).

Onze impactstrategieën zijn met name bedoeld voor beleggers die een duidelijke impact willen hebben op één of meerdere SDG's. We selecteren die sectoren, bedrijven en projecten die door hun beleggingsfilosofie en -universum een aantrekkelijk financieel rendement weten te combineren met een duidelijke en meetbare positieve impact op de mens, planeet of welvaart.

Milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke (ESG)-factoren worden ook tijdens het beleggingsproces geïntegreerd en we streven naar een vergelijkbaar engagement- en stembeleid voor onze andere strategieën.

We bieden de volgende impactstrategieën aan:

Aandelen	Global Equity Impact Opportunities
Vastrentend	Green Bonds Emerging Markets Loans (NN FMO)

Elementen van fondsrapportage

Wij rapporteren over de ESG-status van onze individuele duurzame en impactstrategieën. Dit heeft betrekking op de CO₂-uitstoot, afvalintensiteit, controverse-score en/of SDG-blootstelling. We werken in de komende periode aan een verdere uitbreiding van onze rapportages qua omvang. In deze rapportage presenteren we twee voorbeelden. Het ene voorbeeld heeft betrekking op een duurzame strategie en het andere op een impactstrategie. Meer informatie over ons volledige aanbod van strategieën en fondsen vindt u op nnip.com.

CO₂-uitstoot

De CO₂-voetafdruk van een onderneming wordt bepaald aan de hand van de hoeveelheid koolstofdioxide die direct of indirect in de atmosfeer wordt uitgestoten, en wordt gemeten in tonnen. De uitkomst kan vervolgens worden vertaald in een intensiteitscijfer door deze te delen door de omzet van de onderneming, doorgaans uitgedrukt in ton per miljoen euro.

Bij de berekening kan worden uitgegaan van drie soorten emissiebronnen:

- Scope 1 – ook wel aangeduid als Direct GHG (broeikasgas), omvat de uitstoot door bronnen die eigendom zijn van of worden beheerd door de organisatie;
- Scope 2 – oftewel de Energy Indirect GHG, betreft de uitstoot door ingekocht elektriciteitsverbruik, stoom of andere energiebronnen die elders worden opgewekt;
- Scope 3 – oftewel Other Indirect GHG betreft de uitstoot door de activiteiten van een andere organisatie. De bronnen zijn niet in het bezit van de eigen organisatie en worden er ook niet door beheerd. De CO₂-voetafdruk van bedrijven wordt grotendeels gevormd door scope 3.

Bron: GHG Protocol, 2018

Afvalintensiteit

De hoeveelheid afval in ESG-gegevens van ISS wordt uitgedrukt in tonnen; dit is gebaseerd op de cijfers van het Global Reporting Initiative. De afvalintensiteit wordt uitgedrukt in tonnen afval per 1 miljoen euro omzet.

Controverse-scores

Om het risico van de emittent te beperken, maken we gebruik van de controverse-scores van Sustainalytics. Een controverse is een gebeurtenis of een verzameling van gebeurtenissen die betrekking hebben op milieu, samenleving of bestuur. Het onderzoek van Sustainalytics meet de prestaties van een emittent ten opzichte van diens ESG-verplichtingen. De score is gebaseerd op de uitkomst van dit onderzoek en varieert van categorie 1 – gering (een gebeurtenis met een geringe impact op milieu en samenleving, en met zeer geringe risico's voor de onderneming) tot 5 – zwaar (een gebeurtenis met zware gevolgen voor milieu en samenleving, en aanzienlijke risico's voor de onderneming).

SDG-blootstelling

Om de SDG-blootstelling in kaart te brengen, gebruiken we interne en externe methodieken. ESG Screen17 is onze externe partij op dit vlak en wordt ingezet voor rapportagedoeleinden. Voor hun eigen SDG-scores per bedrijf maakt Screen17 gebruik van een selectie beschikbare ESG-gegevens die aan specifieke SDG's worden toegewezen en gerelateerd zijn aan een of meerdere van hun doelstellingen. Deze worden vervolgens gewogen op basis van hun relevantie en de kwaliteit van de gegevens.

Twee voorbeelden van fondsrapportage

NN (L) Patrimonial Balanced European Sustainable

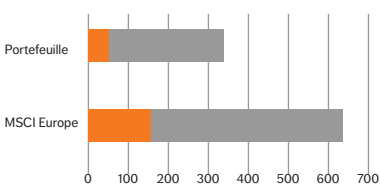
Alles-in-één oplossing om uw vermogen op verantwoorde wijze te laten groeien, zonder dat dit ten koste gaat van het rendement.

Deze gediversifieerde multi-asset-strategie is gericht op vermogensgroei op lange termijn door te beleggen in een portefeuille van Europese aandelen en obligaties in euro's van bedrijven en emittenten die een duurzaam beleid voeren.

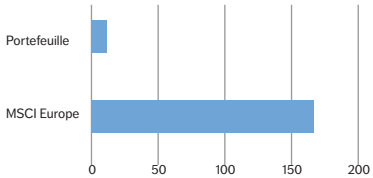
Impactrapportage deelportefeuille aandelen binnen NN (L) Patrimonial Balanced European

Sustainable:

CO₂-uitstoot

Afvalintensiteit

Scope 1 & 2

Scope 3

Bronnen: NN IP, ISS Ethix Climate Solutions. Milieu Centraal uitstoot gemiddeld huishouden en Eurostat. Alle cijfers per 31/12/2018

Beheerd vermogen in NN (L) Patrimonial Balanced European Sustainable: 346 miljoen euro

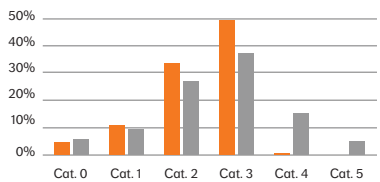
Totaal beheerd vermogen in de Balanced European Sustainable-strategie: 4,28 miljard euro

De jaarlijkse CO₂-besparing van dit fonds ten opzichte van de benchmark per 31 december 2018 is **108.093 ton**, wat overeenkomt met de CO₂-voetafdruk van ongeveer **4.804 huishoudens**.

De afvalbesparing in dezelfde periode ten opzichte van de benchmark bedraagt **55.123 ton**. Dit komt overeen met de afvalintensiteit van ongeveer **52.749 huishoudens**.

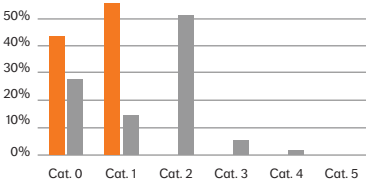
Controverse-scores

Blootstelling per controverse-categorie – Credits

Deelportefeuille % berekend op basis van het totale aantal effecten in portefeuille: 876 (66,7% van het totale gewicht)
Bloomberg Barclays Euro Agg Corp benchmark: 2.376 (81,6 % van het totale gewicht).

Blootstelling per controverse-categorie – Green Bonds

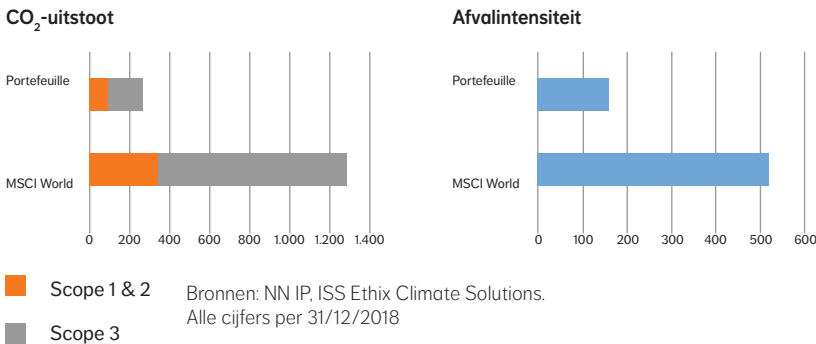

% berekend op basis van het totale aantal effecten in portefeuille: 66 (9,6% van het totale gewicht)
benchmark: 1.191 (6,7% van het totale gewicht).

NN (L) Global Equity Impact Opportunities

De voordelen van impactbeleggen via beursgenoteerde aandelen: liquiditeit, schaalvoordelen en transparantie. De strategie combineert thematische selectie, fundamentele analyse en ESG-integratie om beursgenoteerde aandelen te selecteren met een aantrekkelijk financieel rendement en een positieve impact op samenleving en milieu.

Impactrapportage deelportefeuille aandelen binnen NN (L) Global Equity Impact Opportunities:

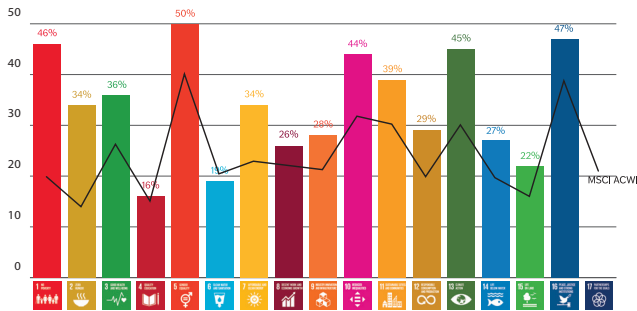
Totaal beheerd vermogen in NN (L) Global Equity Impact Opportunities: 284 miljoen euro

Totaal beheerd vermogen in de Equity Impact Opportunities-strategie: 488 miljoen euro

De jaarlijkse CO₂-besparing van dit fonds ten opzichte van de benchmark per 31 december 2018 is **131.298 ton**, wat overeenkomt met de CO₂-voetafdruk van ongeveer **5.835 huishoudens**.

De afvalbesparing in dezelfde periode ten opzichte van de MSCI World AC-index (op basis van een beheerd vermogen van 283 miljoen euro) bedraagt **41.742 ton**. Dit komt overeen met de afvalintensiteit van ongeveer **39.944 huishoudens**.

SDG-blootstelling NN (L) Global Equity Impact Opportunities (%) ten opzichte van MSCI ACWI

De gemiddelde score van NN (L) Global Equity Impact Opportunities is de gemiddelde SDG-score van het bedrijf gewogen naar portefeuillesamenstelling; scores voor MSCI ACWI zijn eenvoudige gemiddelden. 31 december 2018. Gegevensbron: ESG Screen17

Klantperspectieven in 2018

Interview met Adrie Heinsbroek, Principal Verantwoord Beleggen

De aandacht voor verantwoord beleggen is in de afgelopen jaren steeds meer toegenomen. Wereldwijd maken beleggers verantwoorde keuzes ten aanzien van het beleggingsbeleid voor hun portefeuilles. Onze rijke historie op het gebied van ESG-beleggen, stelt ons in staat om tegemoet te komen aan de ESG-behoeften van onze klanten, en om te gaan met de specifieke uitdagingen van verantwoord beleggen. We hadden een gesprek met Adrie Heinsbroek, principal Verantwoord Beleggen bij NN IP over de actuele vragen en zorgen die leven bij onze klanten wat betreft verantwoord beleggen.

De aandacht voor verantwoord beleggen is meer en meer toegenomen. Hoe heeft dit uitgepakt voor onze klanten in het afgelopen jaar?

We hebben in de afgelopen jaren een duidelijke verandering waargenomen ten aanzien van verantwoord beleggen, wat in overeenstemming was met de aanzienlijke toename van het VB-beleid in al onze bedrijfsonderdelen. Naast dit beleid hebben veel van onze klanten ook klimaatintenties en engagement-activiteiten opgenomen en zijn wij gevraagd om meer te rapporteren over ESG-parameters. Bovendien staat ESG-integratie steeds meer centraal in het due diligence-proces. Wij zijn van mening dat een sterke ESG-integratie voor veel van onze klanten een vereiste is, vooral als het om strategieën gaat met een uitgebreid productenaanbod.

Verantwoord beleggen is een veelomvattend onderwerp met talrijke invalshoeken. Waar liggen de interesses van onze klanten vooral?

We krijgen tal van verzoeken voor meer rapportages over milieu-, maatschappelijke en bestuurlijke (ESG)-factoren, variërend van cijfers over CO₂-uitstoot tot engagementresultaten en diversiteit binnen het bestuur, met name wat betreft een evenwichtige verdeling tussen mannen en vrouwen. Wij zijn voorstander van volledig en accuraat rapporteren omdat alleen dit volgens ons al de aanzet kan zijn tot verandering. Bedrijven opleggen om informatie te verstrekken over hun milieubeleid of statistieken qua diversiteit, stimuleert ze om zichzelf te verbeteren, ook al zijn zij daartoe niet wettelijk verplicht. En dat is wat verantwoordelijkheid betekent in verantwoord beleggen.

We zien ook een toenemende interesse in impactbeleggen. Dit is investeren voor een specifieke meetbare impact met als doel een positieve verandering in de wereld teweeg te brengen. Vanaf het moment dat de VN in 2015 haar Sustainable Development Goals (SDG's) heeft vastgesteld, is impactbeleggen echt van de grond gekomen en is de instroom in onze eigen impactfondsen drastisch gegroeid.

Welke uitdagingen kwamen op ons pad bij het inwilligen van de klantverzoeken?

De vele ESG-benaderingen en -vereisten die samenhangen met het mondiale karakter en de grote verscheidenheid aan gegevens vormden zeker een uitdaging voor ons. Er zijn bijvoorbeeld geen standaarden voor SDG-rapportages en daarom is het lastig om de bijdrage van één bepaald impactproject te meten. Een meer innovatieve rapportagemethodiek die is gericht op het meten van de vooruitgang van de SDG's zou volgens ons een grote stimulans zijn voor het impactbeleggen. Wij achten de invoering van een Europese taxonomie in de komende jaren waarschijnlijk. Dit zou een gemeenschappelijke basis creëren voor de beoordeling van de huidige situatie en de toekomstige vooruitgang.

Een andere uitdaging is het definiëren van ESG-ambities. Veel van onze klanten zijn weliswaar overtuigd van een belangrijk accent op ESG, maar dit kan op veel onderdelen betrekking hebben, zoals het terugbrengen van de CO₂-voetafdruk of de blootstelling aan tabak in hun portefeuilles, het stimuleren van diversiteit of het verbeteren van de toegang tot schoon drinkwater in ontwikkelingslanden. Daarnaast wordt de scheidslijn tussen ESG-integratie, duurzaam beleggen en impactbeleggen steeds vager. Het is noodzakelijk om een duidelijk onderscheid te maken zodat we er zeker van kunnen zijn dat de klant echt krijgt wat hij wil.

NN IP is open over haar beleid ten aanzien van uitsluiting tegenover engagement, en we zijn helder in onze voorkeur voor engageren waar we denken dat dit tot positieve resultaten kan leiden. Wat zijn onze ervaringen met klanten ten aanzien van beperkingen?

We hebben gemerkt dat veel van onze klanten de voorkeur geven aan selectieve en basisbeperkingen binnen een breder thema van betrokkenheid voor verandering. Zo hebben sommige van onze Franse klanten bijvoorbeeld gevraagd om het selectief afstoten van fossiele brandstoffen. In de praktijk zou dit kunnen betekenen dat de obligaties en aandelen van internationale olieproducenten worden afgestoten, maar dat de belangen in Europese oliemaatschappijen worden behouden om de betrokkenheid van deze bedrijven te vergroten. Er zijn echter zeker gevallen waarin engagement niet aan de orde is, en we hebben veel beperkingsverzoeken ontvangen in reactie op regelgeving en internationale verdragen. Kinderarbeid en wapenproductie zijn sprekende voorbeelden hiervan, evenals schendingen van de principes van het Global Compact van de VN.

Is de belangstelling van de klant in ESG-beleggingen afhankelijk van de productsoort of komen alle beleggingscategorieën in aanmerking?

Voor het merendeel beperken ESG-productaanvragen zich niet tot specifieke productsoorten of fondsen. In plaats daarvan is ESG-integratie de "nieuwe norm" aan het worden en zijn er aanvragen uit alle beleggingscategorieën. Toch zijn er onderdelen waarvoor de belangstelling van de klant wisselt. In Frankrijk is bijvoorbeeld de belangstelling voor illiquide producten toegenomen omdat klanten verwachten op kleinere bedrijven en via de financiering van specifieke projecten een grotere impact te kunnen hebben. Bij de vastrentende producten kwam de ESG-integratie het afgelopen jaar ook steeds vaker aan bod in de reguliere klantverzoeken. Vooral de vraag naar governance-onderwerpen zagen we sterk toenemen.

Waar ter wereld zal verantwoord beleggen in de nabije toekomst nog meer aandacht krijgen?

Hoewel verantwoord beleggen de afgelopen jaren een belangrijke impuls heeft gekregen, denken wij dat er nog veel meer groei mogelijk is, met name in opkomende markten. Zo evalueren we momenteel in Peru een samenwerkingsverband op het gebied van verantwoord beleggen (Peruvian Programme for Responsible Investing). De doelstellingen zijn onder meer het opleiden van alle belanghebbenden (van overheid en toezichthouders tot bedrijven en individuele beleggers), het implementeren van VB-rapportages voor grote lokale bedrijven en het stimuleren van lokale beleggers om VB-factoren in hun beleggingsprocessen op te nemen. Wij geloven in de kracht van lokale verandering en bij onze impactfondsen hebben we zelf ervaren hoe effectief dit kan zijn.

Binnen Europa denken wij ook dat Duitsland veel kansen biedt op het gebied van ESG-beleggingen. Om deze kansen succesvol te benutten, is echter eerst een verandering van mindset nodig. Er is namelijk op veel vlakken ruimte voor verbetering. Tot nu toe is hier qua ontwikkelingen sprake van een grote achterstand ten opzichte van de rest van Europa. De meeste verzekeringsmaatschappijen en pensioenfondsen staan kritisch ten opzichte van nieuwe EU-regelgeving, omdat dit kan leiden tot hogere eisen op het gebied van rapportages en documentatie en de daarmee gepaard gaande kosten. Toch zien we ook dat er veel belangstelling is van Duitse klanten voor de manier waarop we met bedrijven omgaan. We kunnen daarom niet wachten om te zien hoe het ESG-landschap zich in Duitsland zal ontwikkelen.

Deze publicatie is geschreven om onze (potentiële) klanten te informeren over de activiteiten van NN Investment Partners op het gebied van verantwoord beleggen. Om op de hoogte te blijven van onze activiteiten op het gebied van verantwoord beleggen, nodigen wij u uit ons te volgen op:

 @NN Investment Partners

 @NNIP

 ri.nnip.com

Disclaimer

Deze publicatie is uitsluitend opgesteld ter informatie en is geen aanbod noch een uitnodiging om effecten of een ander beleggingsproduct te kopen of verkopen of om deel te nemen in een handelsstrategie noch het verlenen van een beleggingsdienst noch beleggingsresearch. Hoewel de inhoud van dit document met de meeste zorg is samengesteld en is gebaseerd op betrouwbare informatiebronnen, wordt er geen enkele uitdrukkelijke of impliciete garantie of verklaring gegeven omtrent de juistheid of volledigheid van de informatie. De informatie in deze publicatie kan zonder voorafgaande kennisgeving worden gewijzigd. NN Investment Partners B.V., NN Investment Partners Holdings N.V., noch enig andere vennootschap of onderdeel dat behoort tot de NN Group, noch een van haar bestuurders of werknemers aanvaarden enige aansprakelijkheid of verantwoordelijkheid met betrekking tot de hierin opgenomen informatie. Het gebruik van de informatie in deze publicatie is op eigen risico. Het is niet toegestaan dit document te vermenigvuldigen, reproduceren, distribueren, verspreiden of tegen vergoeding beschikbaar te stellen aan derden, zonder de voorafgaande uitdrukkelijke, schriftelijke, toestemming van NN Investment Partners B.V.

De Luxemburgse fondsen die in dit document worden vermeld zijn subfondsen van SICAVs gevestigd te Luxemburg. De SICAVs beschikken over een vergunning van de Commission de Surveillance du Secteur Financier (CSSF) te Luxemburg. De subfondsen zijn geregistreerd bij de Autoriteit Financiële Markten (AFM). Het prospectus, het supplement en de Essentiële Beleggersinformatie (EBI) (met daarin informatie inzake het fonds, de kosten en de risico's) zijn verkrijgbaar via www.nnip.nl. Loop geen onnodig risico: lees het prospectus, het supplement en de EBI voordat u belegt. De waarde van uw belegging kan fluctueren. In het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst. Deze publicatie is niet bestemd voor US Persons als gedefinieerd in Rule 902 van Regulation S van de United States Securities Act of 1933, en mag niet gebruikt worden voor het werven van investeringen of inschrijven op effecten in landen waar dit niet is toegestaan door de lokale toezichthouder of wet- en regelgeving. Op deze disclaimer is Nederlands recht van toepassing.